

Garri atzizkiaren izaera bikoitzaz: Zergatik den maitagarria bezain mingarria

XABIER ARTIAGOITIA
(EHU-UPV, Gasteiz)

Abstract

The Basque suffix garri is traditionally characterized as forming adjectives from verbs and, disputably, from nouns or adjectives and as having both an active and a passive meaning. This study first establishes on several grounds that garri is basically a deverbal suffix which forms adjectives productively. Secondly, it is shown (a) that the so-called passive value of the suffix is restricted to diadic transitive verbs: the internal argumental of the verb becomes the external one of the adjective; and (b) that the so-called active value of the suffix is restricted to psych verbs with experiencer objects (cf. the preocuppare/kezka(tu) class): the surface subject of the verb becomes the external argument of the adjective. Thirdly, a unified characterization of the garri suffixation is proposed along the lines of Grimshaw (1990): if subjects of kezka(tu) verbs are internal arguments of the verb, the rule of garri suffixation simply adds an R argument which binds the deepest internal argument of a diadic verb. Finally, verbs whose surface subject bear an instrumental Θ -role are considered. Since these, too, admit the suffix garri (the surface subject becomes the external argument of the deverbal adjective), I suggest that instrumental subjects must count as internal arguments in Basque in order to maintain a uniform rule of garri suffixation.

O. Abiapuntua*

Artikulu hau asmo handiago baten lehen urratsa baino ez da: *garri* atzizkiak gramatika sortzailearen ikuspegitik eratorpen morfologiarako agertzen dituen berezitasunak eta beste hizkuntzetako kideekiko ezberdintasunak aztertzeari begira, hemen *garri* atzizkiaren lehen karakterizazioa proposatzen dut. Batetik, *garri* aditzetatik (izenak bai baina) funtsean adjektiboak eratortzen dituen morfema dela

* Biziki eskertzen dizkiot K. Zuazori lan hau egiten ari nintzela egindako ohar ugariak. Eskerrak, halaber, neure ikasleei oharkabean emandako laguntzarengatik. Litezkeen okerrak neureak dira. Artikuluan HLEH (= *Hautu-Lanerako Euskal Hiztegia* = Sarasola 1984), HO (= *Horrialde Oriak*) eta Azkue (= *Diccionario Vasco-Español-Francés* = Azkue 1905) laburdurak erabili ditut.

erakusten da, eta bestetik euskal morfologian hain sustraiturik dagoen *garri* bien (*aktiboa* eta *pasiboa*) teoria ukatu eta bat bakarra dagoela aldarrikatzen da. Jarraian datorren eztabaidak hurbiletik jarraitzen die Azkaratek (1990) *garri* atzizkiak egingako ohar-intuizioei, baina espreski baztertzen du delako atzizkiaren azterketa diakronikoa edota arau-emailea. Nolabait esateko, hemen euskal hiztun idealizatu batek *garri* atzizkiak oharkabea eta berez dakiena islatzea dut helburu, ez beronen historia argitzea, ez eta euskara estandarerako erabilera egoki(ago)ak edo jatorragoak proposatzea ere, azken helburu biok guztiz zilegi diren arren.

Artikulu honelaxe dago eraturta: lehenbizi, arazoaren aurrehistoria edo egiten dut aurreko autoreen aipamena eginez. Bigarrenez, hainbat argudio ematen dira *garri* morfema aditzei, eta ez izenei edo adjektiboari, eransten zaien atzizkia dela erakusteko; arrazoioak, batez ere, fonologikoak dira baina badira aditzen tipologia-rekin eta emankortasunarekin lotuak ere. Hirugarrenez, *garri aktiboaren* eta *pasiboaren* teoria deuseztatzen da; argudio nagusia da *garri* "biek" azken batean argumentu edo osagarri-mota berari eragiten diotela, alegia, aditz baten determinatzaile sintagma (*DS* aurrerantzean) barne argumentuari. Laugarrenez, Williams-en, Pesetskyren, Grimshaw-en, eta Emonds-en azterbideak jorratzen direlarik, *garri*-ren batasunaren berri nola eman eztabaidatzen da; ikusiko denez, azken bion azterbideak baino ez dira gauza morfemaren jokabidea azaltzeko.

Irakurleari ohartarazi nahi diot artikuluak batez ere helburu *praktikoa* duela, eta bertan esaten direnak eztabaidagaitzat hartuak izatea nahi nukeela, ez behin betiko ondorioztat. Horregatik, besteak beste, teoria morfologiko eta sintaktikoeikiko nahikoa neutral agertu nahi izan dut neure burua (agian lortu gabe); geroago garbi geldituko diren arrazoiengatik nire susmoa da *garri* atzizkiaren azterketatik datu berriak eta argigarriak atera daitezkeela lexikoaren egituraketaz eta, beraz, ez dut *a priori* lexikoaren teoria bat besteen gainetik hobetsi nahi izan. Dena dela, uste dut hemen dagoen ekarpena defendatu egin daitekeela hautatzen den morfologi azterbidea hautatzen dela ere. Era berean, irakurleak kontuan hartu behar du hemen erabiliko ditudan adibideak euskara estandarrekoak direla edo izan nahi dutela behintzat; hala ez denetan, espreski adierazi dut nongo hizkerakoak edo nondik jasotakoak diren.

1. *Garri* morfema aurkezten

Azkaratek (1990) aurreko autoreen berrikuspenetik ateratzen dituen funtsezko ondorioak hauexek dira:

- (1) a. *Garri*-dun adjektiboaren subjektua oinarrizko aditzaren subjektua denean, atzizkiaren balio *aktiboa* azaltzen da.
- b. *Garri*-dun adjektiboaren subjektua oinarrizko aditzaren objektua denean, atzizkiaren balio *pasiboa* azaltzen da.

Adibidez:

- (2) a. Bildurgarrizkoa egoan Kantauriko itsasoa (Tx. Agirre)
- b. beldurgarri, deklaragarri, salbagarri, penagarri, ...

- (3) a. Benetan ikusgarriak... orduko eliz-jaiak (Tx. Agirre)
 b. ikusgarri, aipagarri, maitagarri, jakingarri, ...

Alegia: (2a) adibidean itsasoak beldurtzen du, baina (3a) bezalako adibideetan norbaitek ikusiko zituen orduko eliz jaiak.

Oro har, itxurazko *aktibo/pasibo* bikoiztasun hau argiro islatzen dute, Azkaratek jasotzen duenez, bai Azkuek (1925), bai Villasantek (1974) bai beste zenbaitek.¹

Nabarmenezkoa da Azkaratek, lar esplizitua ez bada ere, adjektiboak sortzen dituen atzizkitzat edo jotzen duela *garri*; Azkuek, ostera, argi eta garbi aipatzen du bai izenak bai adjektiboak eratoritzen dituen atzizkien artean, baina adibide gehienak *garri*-dun izenenak ematen ditu:

- (4) lokarri, gehigarri, pizgarri, berogarri, galgarri (!), gazigarri, gogorgarri, gomutagarri, oroikarri, luzagarri (“aitzakia”), indargarri, iziogarri (“incentivo”), pozgarri, sorgarri (“lasaigarri”), sugarri (“erregai”), gozagarri.² (Azkue 1925: 99)

Hortik kanpokoak ere ez dira arrotzak gaur egun:

- (5) azpigarri, euskarri, lasaigarri, ...

Itzuliko naiz izenen kontu honetara geroxeago, baina aurreratu dezadan Azkarateren isiluneak eta Azkueren adibide-ugalketak akaso agerian uzten dutela *garri*-tik eratorritako izenak nolabait lexikalizatuak eta ikasitakoak direla, eta beraz *garri*-ren izen balioa ez dela egun emankorra.³

Garri atzizkia lotzen zaion oinarriari dagokionez, Azkue ez da esplizitua baina bai, ostera, Villasante (1974) eta, batez ere, Azkarate (1990). Azken hizkuntzalari honen arabera, *garri* atzizkia argi eta garbi lotzen zaio aditzoinari, zenbait kasutan bederen:

- (6) a. erdira(tu) —> erdiragarri b. gal(du) —> galgarri
 c. uki(tu) —> ukigarri d. salba(tu) —> salbagarri

Ordea, atzizkiak balio *aktiboa* duenean zalantza egon daiteke izenetik eratorria ote den *garri*-dun adjektiboa:

- (7) pozgarri, lotsagarri, penagarri, negargarri, kezkarri, ...

Poz, *lotsa*, *pena*, *negar*, *kezka* izenak baitira. Hala ere, Azkarate (7)-ko adibideak *poz eman*, *lotsa sortu/eragin*, *negar egin*, *pena eman* bezalako aditz espideetatik eratorztearen alde makurtzen da; argudio bakartzat (6)-ko adibideak bezalakoekiko paralelismoa eta (7)-ko adibideen parafraasietan ageri diren aditzen erabilera (“egoera lotsagarria” = “lotsa sortzen/eragiten duen egoera”) darabiltza. Teoriaren eta azalpenaren barneko argudioa dugu hau, nolabait esateko.

(1) Egia da bai, balio *aktiboa* nolabait jatorrizkotzat jotzen dutela Villasantek eta Azkaratek; baina ez da diakroniaren ikuspegi hori hemen jarraitu nahi dudana.

(2) Honako adjektiboak aipatzen ditu:

(i) *maitagarri*, *izugarri*, *negargarri*, *ikusgarri*, *barregarri*, *egingarri*, *lazgarri*, *sinesgarri*, *galgarri*.

(3) Kontua are gehiago korapilatzen da Azkuek emandako *garri*-dun hainbat izen Euskal Herri osokoak ez direlako eta baten bat, izen zein adjektibo, berak asmatua izan litekeelako.

Orain arteko ikerketen emaitzak laburbiltzeko, hiruzpalau galdera daude azalki-zun, nik uste:

- (8) a. Aditz morfema argia al da *garri*? Eta izenak eta adjektiboak biak eratoritzen al ditu?
 b. Benetan balio *aktiboa* eta *pasiboa* duten *garri* bi ote dira? Eta, edozein kasutan, nola lotzen dira elkarrekin?
 c. Bakarra bada, nola islatu hiztunaren barne gramatika jakintza hori?

Ondorengo ataletan galdera bakoitzaren erantzunari lotuko natzaio errazenetik hasita.

2. *Garri*-ren historia: aditz atzizkia naiz

Argi dago *garri* atzizkia aditzoinei eransten zaien morfema badela, (6)-n ikusi dugun bezala; aditzak oinarri dituzten adibideen zerrenda, edozelan ere, are gehiago luza daiteke:

- (9) a. asper(tu) — aspergarri
 b. azter(tu) — aztergarri
 c. bete — betegarri
 d. erabil(i) — erabilgarri
 e. eskura(tu) — eskuragarri
 f. gal(du) — galgarri
 g. hunki(tu) — hunkigarri
 h. hil — hilgarri
 i. ikus(i) — ikusgarri
 j. irakur(ri) — irakurgarri
 k. jakin — jakingarri
 l. jasan — jasangarri
 m. piz(tu) — pizgarri
 n. salba(tu) — salbagarri
 o. uki(tu) — ukigarri
 p. uler(tu) — ulergarri
 q. *eta gehiago*: adierazgarri, adoragarri, agergarri, ahazgarri, aldagarri, altxagarri, atzeragarri (HLEH), auhendagarri, aurreragarri (HLEH), barkagarri (HLEH), begiragarri (“preservativo/digno de mirar”, Azkue 1905), beragarri, berankarri (HLEH), bultzagarri, debeiagarri, deklaragarri, desiragarri, disolbagarri (HO), diluigarri (HO), edangarri, egingarri, entzungarri, erakargarri, eramangarri, erakusgarri, eragozgarri, ernegararri, estalgarri, etsigarri, ezeztagarri, fidagarri, gaitzesgarri, gogaikarri, gogobetegarri, gogoragarri, gordegarri, gutxiesgarri (HLEH), hedagarri, hez(i)garri (HLEH, *Egunkaria*), isolagarri (HO), itogarri, jangarri (HLEH), jasogarri (Echebarria 1965: 370), kitagarri, komenigarri, kontagarri, kontsolagarri, miresgarri, nahasgarri, okaztagarri, onargarri, orogarri, pairagarri, pasagarri, sinesgarri, tolesgarri, txundigarri, urragarri, zenbakarri, zuzpergarri (...)

Oraingoz balio *aktibo* eta *pasiboaren* auzia alde batera utziaz (bietarik dago zerrendan-eta), adibide hauetan guztietan⁴ (izen edo adjektibo) ez dago zalantzarik *garri* aditz (gehienetan bide batez iragankor) bati lotu zaiola; beraz, behin-behineko ondorioa baino ez bada ere, hauxe proposa daiteke *garri*-ren azpikategorizazio bezala:

- (10) *garri*, I/Adj, +A__

Ikus ditzagun orain *garri*-k oinarrian aditz argia ez duen kasuak; horrelakoetan argudio batek baino gehiagok adieraziko digute *garri*-ren bidez eratorritako izen edo

(4) Badakit, ondo jakin ere, adibideok ez direla maiztasun berekoak, eta “adin berekoak” agian. Baina ardura didan bakarra da gaurko euskarari erabiltzen diren edo eta erabil daitezkeen adibideak direla, hiztunei inolako trazarik eman gabe.

adjektiboaren oinarrian beti dagoela aditz bat. Argudioak, begi bistan dagoenetik ezezagunera antolatu ditut: azalpenaren trinkotasuna, fonologi argudioa, tipologi argudioa, eta emankortasuna.

2.1. Koherentziak hala eskatzen du.

Aditz oinarriaren kontua iluntzen edo da, Azkaratek (1990) idaroki bezala, *garri*-ren bidez sortzen diren izen/adjektiboan azpian adjektiboak edo izenak izan daitezkeenak agertzen direnengan; zerrenda, baita kasu honetan ere, luze samarra izan daiteke. Hara:

- (11) a. agurgarri (*agur* ala *agur(tu)*-tik?)
 b. apaingarri (*apain*-etik ala *apain(du)*-tik?)
 c. argigarri (*argi*-tik ala *argi(tu)*-tik?)
 d. beldurgarri (*beldur*-etik ala *beldur(tu)*-tik?)
 e. biguingarri (*biguin*-etik ala *biguin(du)*-tik?)
 f. berogarri (*bero*-tik ala *bero(tu)*-tik?)
 g. *eta gehiago*: aberasgarri, arduragarri, aringarri, astungarri, babesgarri, baskulagarri (HO), bereizgarri, bizkorgarri, bizigarri, damugarri, dardaragarri, deigarri, desugergarri (HO), edergarri, erogarri, errukigarri (errukarri), estugarri, ezaugarri, eztabaidagarri, garbigarri, gazigarri, geldigarri, gomutagarri, gutziagarri (HLEH), handigarri, harrigarri, harrogarri, haserregarri, higuingarri, hozgarri, ikaragarri, indargarri, iraingarri, itsugarri, izugarri, kaltegarri, kezkagarri, kilikagarri, kondenagarri (HLEH: 675), labaingarri (HLEH), laburgarri, lazgarri, lagungarri, laidogarri, lerdengarri (HLEH), leungarri, liluragarri, lotsagarri, mingarri, nazkagarri, ongarri, penagarri, samingarri, sendogarri, sorgarri, sorgingarri (*Egunkaria*), sumingarri, txalogarri, trabagarri, txikigarri (HLEH), urrikalgarri, urrikarri, zabalgarri (HLEH), ...

Adibideotan, eta Ortiz de Urbinak (1986) azaldu duen bezala, izen-adjektiboetatik aditzak sortzen dituen zero atzizkia dugu, eta ondorioz fonologikoki berdinak diren izen edo adjektibo eta aditzoin bikoteak aurkitzen ditugu:⁵

- (12) a. [garbi]_{Adj} → [garbi]_{Adj}0]_A
 b. [berri]_{Adj} → [berri]_{Adj} 0]_A
 c. [azal]_I → [azal]_I 0]_A
 d. garbitu(ko), garbitze(n), garbiketa, garbitzaile, ...
 e. berritu(ko), berritze(n), berritzaile, ... (cf. eraberritu, ...)
 f. azaldu(ko), azaltze(n), azalduko, azalpen, azalgaitz, ...

Ikuspegi tradizioaletik begiratuta, *garri* izenei lotzen zaiela esateko arrazoia eman zaion erdal itzulpena izan da agian, “productor de” alegia. Itzulpen honen arabera, jakina, zerbaiten sortzaile/eragileak zerbait behar du, eta normala da zerbait hori izena edo izen-sintagma izatea. Baina azalpen “logiko” eta interesatu horrek nekez eman lezake (11)-ko *ongarri*, *sendogarri*, *lazgarri*, edo *lagungarri* bezalakoan berri; izan ere, ongarriek janaria eta lurra *ondu* egiten dute agian (ezer) onik sortu ez arren;

(5) Uribe-etxebarriak (1990) aditzok sintaktikoki eratoritzen ditu; dena dela, haren proposamena Hale eta Keyser-en (1993) azterbide “lexikalistago”-aren arabera birmolda litekeelakoan nago.

irazkin sendogarri edo lazgarri batek ez ditu sendoak edo latzak sortzen, nahiz eta argudioa *sendotu* edo egoera *laztu*; eta lagungarri denean, irazkin horrek ez du lagun-rik sortzen, horretaz seguru egon gaitzke, *lagundu* behintzat egiten duen arren. Esan gabe doa aditz oinarri argi eta garbia duten adibideak (cf. *etsigarri*) azaldu barik geratuko liratekeela.

Bat nator, beraz, Azkaratek emandako teoria barruko argudioaren azpian dagoen logikarekin: azalpen orokorragoa eta trinkoagoa lortuko dugu esanaz *garri* atzizkia beti ere +A__ dela, eta horixe dela hitzunik barneratzen duen araua, *garri* atzizkia +A__ zein +I__ (edo +Adj__) izan daitekeela esanaz baino; azken batean azken aldarrikapena justifika lezakeen datu bakarra (11)-ko zerrenda da soil-soilik eta hor ez da alde zurratik hitzok aditzetik eratorri ez direla pentsatzeko arrazoirik.

2.2. Fonologiak hala esaten du

Nolanahi ere, badago arrazoi sendoago bat aditzetik ote datorren argi ez dagoenean *garri*-dun adjektiboak edo izena zinez aditzetik eratortzen dela pentsatzeko: izen-adjektiboak aditz bihurtzean aldaketa fonologikoak jasaten dituzten aditzek ematen digute horren froga. Hor baditugu hainbat bikote:

(13) [[Izena] + O]_A — [Izena] A:

/o, u/ — [a]

- | | |
|-------------------------------|------------------------------|
| a. aipu / aipa(tu) | b. akuilu / akuila(tu) |
| c. amorr / amorra(tu) | d. arbuio / arbuia(tu) |
| e. balaku / balaka(tu) | f. balio / balia(tu) |
| g. behaztopo / behaztopa(tu) | h. engainu / engaina(tu) |
| i. erdeinu / erdeina(tu) | j. errespetu / errespeta(tu) |
| k. espantu / espanta(tu) | l. fresko / fresca(tu) |
| m. gomendio / gomenda(tu) | n. gorroto / gorrota(tu) |
| ñ. gozo / goza(tu) | o. gustu / gusta(tu) |
| p. kutsu / kutsa(tu) | q. laudo / lauda(tu) |
| r. mehatxu / mehatxa(tu) | s. tentu / tenta(tu) |
| t. oso / osa(tu) ⁶ | u. susmo / susma(tu) |
| v. zoro / zora(tu) | w. zulo / zula(tu) |

(14) [[Izena] + O] A — [izena] A:

/e/ —> [a]

- | | |
|--------------------------|---------------------------------------|
| a. deitore / deitora(tu) | b. (des)ohore / (des)ohora(tu) |
| c. erne / erneta(tu) | d. luze / luza(tu) |
| e. maite / maita(tu) | f. neke / neka(tu) |
| g. seinale / seinala(tu) | h. triste / % trista(tu) ⁷ |

Eta horrelakoetan, *garri*-dun atzizkia beti azaltzen zaigu bokal aldaketa duela, alegia aditzetik eratorria bailitzan.⁸

(6) *Oso(tu)* ere badago bizkaieraz, jakina, baina *osa(tu)*-k ez bezala) adiera bakarra du eta berriagoa litzateke.

(7) Sarasolak (HLEH) *triste(tu)* hobesten du, hala ere.

(8) Hor zehar kurritzen duen *arriskugarri* (Kintana 1980) hori salbuespena litzateke (*arrisku*-tik, eta ez *arriska(tu)*-tik); hala ere, hiztun gehienek *arriskutsu* edo *arrisku handiko* esan/hobetsi egiten dutelakoan nago. Ezagutzen dudana *salbuespen* argi bakarra *probetxul / probetxa(tu)* —> *probetxugarri* da,

- | | | | |
|----------------------|------------------------------|-----------------|-------------------------------|
| (15) a. aipagarri | / * aipugarri | m. gomendagarri | / * gomendiogarri |
| b. akuilagarri | / * akuilugarri | n. gorrotagarri | / * gorrotogarri |
| c. amorragarri | / * amorrugarri | ñ. gozagarri | / * gozogarri |
| d. arbuiagarri | / * arbuiogarri | o. gustagarri | / * gustugarri |
| e. balakagarri | / * balakugarri | p. kutsagarri | / * kutsugarri |
| f. baliagarri | / *? baliogarri ⁹ | q. laudagarri | / * laudogarri |
| g. behaztopagarri | / * behaztopogarri | r. mehatxagarri | / * mehatxugarri |
| h. engainagarri | / * engainugarri | s. osagarri | / * osogarri |
| i. erdeinagarri | / * erdeinugarri | t. susmagarri | / * susmogarri |
| j. errespetagarri | / * errespetugarri | u. tentagarri | / * tentugarri |
| k. espantagarri | / * espantugarri | v. zoragarri | / * zorogarri |
| l. freskagarri | / * freskogarri | w. zulagarri | / * zulogarri |
| (16) a. deitoragarri | / * deitoregarri | e. maitagarri | / * maitegarri |
| b. desohoragarri | / * desohoregarri | f. nekagarri | / * nekegarri ¹⁰ |
| c. ernagarri | / * ernegarri | g. seinalagarri | / * seinalagarri |
| d. luzagarri | / * luzegarri | h. tristagarri | / * tristegarri ¹¹ |

Hortaz, argudio sendo bat dugu benetan *garri* aditsoinei eransten zaien morfema dela pentsatzeko: zalantzazkoak ziruditen (11)-ko adibideek, baina (15)-ek eta (16)-k zalantzatik atera eta aditzaren alde makurtu behar dugula erakusten dute argiro. *Kezkagarri* eta kideak, beraz, *kezka(tu)*-rekin lotzen dira eta ez *kezka*-rekin.

Oraintxe formulatu dugun fonologi argudio honi agian eragozpen bat ipini ahal zaio: aipatu diren bokal aldaketak ezagunak direla eratorpen zein hitz-elkarketan, eta beraz ezin zaizkiola nahitaez leporatu aditz eratorriari, eta bai agian *garri*-ren bidez sortutako izen-adjektiboari. Hau da, eta honako adibidearekiko paralelismoa aintzat hartuz:

- (17) baso + ti — basati / * basoti

nola erakuts edo jakin daiteke *gorrotagarri* bezalako adibideetan *gorroto* izena bera ez dela aldaketa fonologikoa jasaten duena (= *gorrotagarri* < *gorroto* + *garri*)? Horren erantzun posiblea argi ikusten dut nik: bokal aldaketa hauek euskararen diakronian gertatutakoak dira, eta aldaketok agertzen dituzten hitzak nolabait lexikalizatuta,

baina Sarasolak (1984) jasotzen duenez *probetxagarri* (Pouvreau) aldaera ere ezaguna da. K. Zuazok beraren hizkeran behintzat *aprobetxagarri* hitza ezaguna dela diost.

(9) *Balio* *ukan* aditzetik baliteke non edo non *baliogarri* erabiltzea *baliotsu*-ren adierarekin edo; baina hala balitz ere, *baliogarri* eta *baliagarri* ez lirerateke sinonimoak:

- (i) Udalak debekutzen du lantegiak eraikitzea etxegintzarako
{baliagarriak / *baliogarriak} diren lurretan.

(ii) Mitxelenak ekarpen {baliagarriak ≠ baliogarriak} egin zizkion euskal linguistikari.

(10) Aitortu behar Uriartek *nekegarri* darabilela Azkuek (1905) dakarrenez. Ez dakit adibide isolatua ote den, ezta inon *neketu* aditza erabiltzen/erabili ote den ere. Azkuek eta Sarasolak (1984) *maitegarri* aipatzen dute halaber, iturririk/adibiderik jaso gabe. Hemen aldarrikatzen ari naizenaren arabera, *maitegarri* bakarrik izango litzateke posible, aditz modura *maitetu* (asimilazioz) edo erabiliko balitz. N'Diayek (1970), hain zuzen ere, egoera horixe deskribatzen du: *maitegarri* eta *maitetu* (110. orr.).

(11) Ikus 7. oharra. Jakina da *trista(tu)*-ren pare *triste(tu)* ere erabiltzen dena; baina hemengo argudioaren logikaren arabera "*tristegarri* " *triste(tu)* diotenen esatea esperoko genuke, eta ez *trista(tu)* diotenenk.

finkatuta daude (hiztunok ez gara askotan ohartu ere egiten *bekain* < *begi* + *gain*-etik datorrela, edo *kapitalismo basatia* nondik eta *baso*-tik datorrela). Hala ere, aldaketa jasan duten eta oraindik ere autonomia lexikoa osorik duten morfemek askotan onartu egiten dituzte bokal aldaketarik gabeko aldakiak, hala nola:

- (18) a. etxajaun / etxejaun b. etxazain / etxezain
 c. usakaka / usokaka d. usategi / usotegi
 e. usakume / usokume f. astakeria / astokeria
 g. astakirten / astokirten h. artabizar / artobizar
 i. artagain / artogain j. basazain / basozain
 (ohar bedi irakurlea gaurko euskaran *keria* eta *tegi* praktikan eratorpen artzizkitzat jo daitezkeela)

Antzeko zerbait espero liteke noiz edo noiz (15) eta (16)-ko adibideen artean izenetik eratorriak balira adibideok; baina holakorik ez da inoiz gertatzen. Ordea, (erabat lexikalizaturik dauden) aditzetatik eratorriak badira, nekez esperoko dugu bokal aldaketarik, aditzek eurek ere ez dutelako onartzen:

- (19) a. *aip̄a(tu)* eta ez **aip̄u(tu)* u. *susma(tu)* eta ez **susmo(tu)*
 b. *akuila(tu)* eta ez **akuilu(tu)* v. *zora(tu)* eta ez **zoro(tu)*
 c. *amorra(tu)* eta ez **amorr̄u(tu)* w. *zula(tu)* eta ez **zulo(tu)*
 d. ...
 (20) a. *deitora(tu)* eta ez **deitore(tu)* d. *maita(tu)* eta ez **mait̄e(tu)*
 b. *(des)obora(tu)* eta ez *(*des*)*obore(tu)* e. ...
 c. *luza(tu)* eta ez % (*) *luze(tu)*¹² h. ...

(19)-(20) adibide multzootan falta diren aditz bikoteak konprobatzea irakurlearen esku uzten dut.

Datu osagarri modura gaineratu behar da, azkenik, badirela argi eta garbi (19)-(20)-ko aditzetatik eratorriak diren hitzak eta, espero bezala, bokal aldaketa erakusten dute hauek ere (21a)-n nabarmentzen den bezala; era berean, badira izen-adjektiboetatik eratorriak izanda bokal aldaketarik erakusten ez dutenak, (21b)-k jasotzen duen bezala:¹³

- (21) a. *engainatzaile*, *maitale*, *maitakor*, *neka**gaitz*, *nekaezin*, *tristakor*, ...
 b. *maitekiro*, *maitemindu*, *neketsu*, *zoroetxe*, *gozoki*, *gozogintza*, ...

Ondorioz, garbi gelditzen da *garri*-dun izen-adjektiboetan azaltzen diren bokal aldaketak eta dagokien aditzoinean azaltzen direnak eskuz esku doazena behin ere hutsik egin gabe. Nik dakidala, bokal aldaketa oinarriko aditzari leporatzen dion hipotesiak soilik azal dezake generalizazio hau. Alternatiba (txar) bakarra izango

(12) *Luze(tu)* dioten euskaldunak badaude (esaterako Eibarren eta Oñatiren inguruko euskaran Echebarriaren (1965) eta Izaguirreren (1970) arabera, hurrenez hurren). *Triste(tu)*-ren eta N'Diaye-ren *mait̄e(tu)*-ren kasuan bezala aurreko /i,u/ bokalek /a/>/e/ eragin dute seguraski. Hala balitz *luzegarri* eta *tristegarri* bezalakoak esperoko genituzke; tamalez leku biotako euskararen lexikoa jasotzen duten hiztegi horietan ez bata ez bestea ez dira ageri, baina bai *luzepen*, espero duguna hain zuzen.

(13) Onartu behar, hala ere, batzuetan, kontrakoa ere (aditzetik eratorria izan gabe bokal aldaketa auztezea) gerta daitezkeela:

- (ii) *maitakeria*, *maitaro*, *sendaro*, ... (cf. Ortiz de Urbina 1986).

litzateke esatea *garri* morfemak (*aditzei lotzeaz gain...*) beti eragiten duela /o,u,e/—>[a] arau fonologikoa izen-adjektiboetan. Hipotesi honetan, baina, azalkizun lirateke (a) zergatik ez dagoen (18)-koen tankerako salbuespen bakar bat ere; eta (b) zergatik dauden lotuta esanahiaren aldetik *sendagarri* eta *luzagarri* bezalakoak *senda(tu)* eta *luza(tu)*-rekin eta ez *sendo* edo *luze*-rekin. Aditz oinarriaren hipotesiak, aitzitik, ezin argiago jasotzen du zergatik azaltzen den bokal aldaketa *garri*-dun formetan aditzetan ere azaltzen deno, eta ez du batere arazorik *sendagarri* eta abarren esanahia/semantika argitu eta aditzarenetik eratortzeko (zergatik lotzen den *senda(tu)*-rekin eta abar).

Fonologia eskutan harturik, beraz, *garri*-dun hitzak aditzetik eratorriak direla egiaztatzen dugu. Eta hau egia bada bokal aldaketa dagoen kasuetarako, ez da zertan izan behar ezberdina bokal aldaketarik ez dagoen (11)-ko adibideetarako.

2.3. Aditz tipologiak ere hala esaten du

Hirugarren argudio bat ere eraiki daiteke *garri*-dun hitzak aditz batetik eta ez izen edo adjektibo batetik eratortzen direla esateko. Argudioak zerikusia du aditz oinarri garbia duten *garri*-dun izen-adjektibo eratorrien azpian sumatzen den aditz-tipologiarekin eta, hirugarren atalean esan beharrekoa aurreratzen ari naizen arren, laburki azalduko dut auzia zertan den.

Oro har, eta gauzak momentuz zertxobait sinplifikatuaz, (9)-ko adibideetan aipatu ditudan *garri*-dun izen-adjektiboen azpian gutxienez bi aditz mota edo aurkitzen ditugu:

- (22) a. *Aditz iragankor arruntak*, hala nola: aipa(tu), edan, erabil(i), entzun, hil, ikus(i), irakur(ri), onar(tu), uki(tu), ...
 b. *Aditz psikologikoak*, thema-esperimentatzaile θ -errol saredunak,¹⁴ hala nola: asper(tu), erakar(ri), gal(du), gogai(tu), hunki(tu), txundi(tu), ...

Egia esan, ñabardura gehiago egin liteke hor (eite biak izan ditzateketen aditzez esaterako), baina oraingoz horrela utziko dut gutxi gorabeherako sailkapena.

Bigarren taldeko aditzei errepara diezaiegun une batez. Ezagun da gramatika sortzailearen tradizioaren barruan (ikus besteren artean Jackendoff 1972, Belletti & Rizzi 1988, Pesetsky 1987, Pesetsky 1995, Zubizarreta 1992) aditz psikologikoek arazoak sortzen dizkiotela ohiko Uztardura Teoriari, subjektu gunearen barruan anaforak zilegi direlako, eta beraz Azaleko Egituran anaforaren uztartzailak anafora bera o-komandatzen ez duelako, A hatsarrearen itxurazko urradura eraginez:

- (23) Pictures of himself worry John. (Belletti and Rizzi 1988: 317)

Euskaraz ere berdin gertatzen da bigarren taldeko aditz psikologikoekin. Hots:

- (24) a. Askotan neure buruak {asper(tu)/gogaitu} egiten nau.¹⁵

(14) Honako terminoak erabiltzen ditut θ -errolak izendatzeko: *egilea* ("agent"), *esperimentatzailea* ("experiencer"), *thema/gaia* ("theme"), *jasalea* ("patient"), *iturria* ("source"), *lokatioa* ("location"), *bitar-tekoa* ("instrumental"), *helburua* ("goal"), *onuraduna* ("beneficiary").

(15) Adibideok ez dira diruditen bezain bitxiak egoera egokian kokatuz gero; norbera etsita badago gauza ez delako bere buruarengan interesik edo akuilurik aurkitzeko eta bere bizitzako ekintza

- b. Elkarren olerkiek hunkitu egin dituzte poeta biak.
- c. Elkarrenganako gorrotoak galdu gaitu.
- d. Elkarren begirada sutsuek erabat zuzpertz zizuzten gazte biak.
- e. Batzuetan aho-zabalik geratzen naiz neuk egiten dudanarekin; benetan txunditu egiten nau neure buruak.

Goiko adibideetan errepikatu egiten da ingelesez, frantsesez, italieraz dagoen egoera, seguru asko azalpen bateratua behar duena. (11) eta (15)-(16) multzoetako adibideetara bagoaz, berehalaxe konturatzen gara modu deigarri batean hor ezbaian ditugun *garri*-dun adibide askoren azpian egon daitekeen aditza aditz psikologikoa dela, thema-esperimentatzaile interpretazioduna, alegia. Eta hauek ere anaforekin berdintsu jokatzen dute. Hona:

- (25) a. Holakoak esaten ditudanean, neure buruak {beldurtu/ harritu/ kezkatu/ lorsatu/ nazkatu} egiten nau.¹⁶
- b. Elkarren oihuek {ikaratu/izutu} egin zituzten umeak.
- c. Elkarrenganako gorrotoak itsutu gaitu.
- d. Elkarren begirada sutsuek erabat {kilikatu/ berotu/ akuilatu} zituzten gazte biak.
- e. Zertarako ukatu: neure burua asko gustatzen zait.

Anaforekiko jokaera berezi hau, (24)-(25) adibideetan islatzen duguna, ez da seguraski kasualitatea eta aditz psikologikoen argumentu-egitura (edo osagarri-egitura) aldetiko eite bereziari leporatu beharko zaio, zeinahi delarik ere azterbide zuzena (ikus Belletti eta Rizzi 1988, Grimshaw 1990, Pesetsky 1995). *Garri* atzizkia onartzea aditz psikologiko mota jakin baten ezaugarrietariko bat dela esaten badugu, argi dago (15)-(16) eta batez ere (11)-ko adibideak aditz batetik eratortzea ere ez dela kasualitatea izango, bertan, hain zuzen, aditz psikologiko franko aurkitzen edo sumatzen baitira. (11) eta (15)-(16)-ko *garri*-dun adibideak izen batetik eratorri direla aldarrikatuz gero, ostera, halako *bitxikeria* bat onartu beharko genuke: *garri*-dun hitzen azpian batetik aditz psikologikoak aurkitzen direla (cf. (9)) eta bestetik *aditz psikologikoak sortzen dituzten izenak* (cf. (11) eta (15)-(16)) aurkitzen direla. Benetako bitxikeria, azalpen bikoitza (+A__ eta +I__) emango geniokeelako bat bakarria dirudien prozesu morfologikoari.

Antzerako arrazoinamendua erabil daiteke lehen multzoko (22a) aditzekin, aditz iragankor arruntekin. Defendatuko bagenu *garri*-dun formen oinarrian egon daitezkeela batetik aditz iragankor argiak (esaterako: *eskura(tu)*, *ikus(i)*, *jakin*, *uler(tu)*, ...) eta bestetik izenak (esaterako: *agur*, *higuin*, *gorroto*, *maite*, *susmo*, *txalo*, ...), galdu egingo genuke, erabat galdu ere, begi bistan dagoen generalizazio bat: *agur(tu)*, *higuin(du)*, *gorrota(tu)*, *maita(tu)*, *susma(tu)*, *txalo(tu)* aditzak hain zuzen *eskura(tu)*, *ikus(i)* eta abarren antz-antzekoak direla argumentu-egiturari dagokionez; eta txarre-

guzti-guztiak hutsalak direlako, esan lezake lasai asko "neure buruak aspertz, gogaitu egiten nau"; era berean, norbera, bere burua kanpotik bezala ikusiaz, harritu egiten bada egiten dituen gauzez, esan lezake: "Askotan ez naiz konturatzen nolako gauzak egiten ditudan; txunditu, harritu egiten nau neure buruak".

(16) Mendebaleko hiztun askok "Neure buruak *bildurra/lotsa emoten* deust" darabilte "... *beldur-tu/lotsatu* ..." goikoaren orde, baina UT-rekiko jokabidea berdintsua da batean zein bestean.

na da azalpen bikoitzaren bidez *garri*-ren jokabidea kasualitatetzat jo beharko genukeela, morfemaren bitxikeriatzat. Hortaz, zentzuzkoagoa dirudi beti ere *garri* aditz atzizkia dela argi eta garbi esateak (eta, bide batez, hiztunen jakintza zuzenkiago islatzeak). Eta aditz hori, orain arte ikusi dugunez eta geroago sakonduko dugunez, ezin da nolanahikoa izan: aditz iragankor arrunta edota aditz psikologikoa behar du izan.

Laburbilduz: hiztunaren morfologi jakintza azalpen osoago eta argigarriagoa lorzen dugu, *garri*-dun izen-adjektiboan azpian eta oinarrian beti ere aditzak, eskuarki aditz iragankorrak zein aditz psikologikoak, daudela defendatzen badugu.

2.4. *Garri*-ren bizitza modernoarekiko portaerak hala erakusten du

Azkenik laugarren argudio bat emango dut *garri*-dun izen-adjektiboak aditz batetik eratorriak direla erakusteko: forma berriak sortzeko emankortasuna, alegia. *Garri*-dun hitzak izen batetik eratortzekotan, espero genezake (11)-ko zerrendaren azpian dauden *ustezko izenen* antzekoekin adjektibo berriak¹⁷ osatzea; holakorik ez da gertatzen ondorengo izenekin (izen egokiak izan arren), azken batean izen horiekin batera aditzik ez dagoelako:

- | | | |
|---------|--|---|
| (26) a. | <i>depresio</i> / * <i>depresio</i> (tu) | / * <i>depresio</i> garri (cf. <i>tristagarri</i>) |
| b. | <i>dezepzio</i> / * <i>dezepzio</i> (tu) | / * <i>dezepzio</i> garri (cf. <i>nazkagarri</i>) |
| c. | <i>enkantu</i> / * <i>enkantu</i> (tu) | / * <i>enkantu</i> garri (cf. <i>liluragarri</i>) |
| d. | <i>fede</i> / * <i>fede</i> (tu) | / * <i>fedegarri</i> (cf. <i>susmagarri</i>) |
| e. | <i>gezur</i> / * <i>gezur</i> (tu) | / * <i>gezur</i> garri (cf. <i>engainagarri</i>) |
| f. | <i>ilusio</i> / * <i>ilusio</i> (tu) | / * <i>ilusio</i> garri (cf. <i>liluragarri</i>) |
| g. | <i>logura</i> / * <i>logura</i> (tu) | / * <i>logura</i> garri (cf. <i>nekarri</i>) |
| h. | <i>lo</i> / * <i>lo</i> (tu) (“ <i>loguratu</i> ”) | / * <i>logarri</i> (cf. <i>nekarri</i>) |
| i. | <i>izpiritu</i> / * <i>izpiritu</i> (tu) | / * <i>izpiritu</i> garri (cf. <i>penagarri</i>) |
| j. | <i>gogo</i> / * <i>gogo</i> (tu) | / * <i>gogo</i> garri (cf. <i>kezkarri</i>) |
| k. | <i>hots</i> / * <i>hos</i> (tu) | / * <i>hoskarri</i> (cf. <i>deigarri</i>) |
| l. | <i>presio</i> / * <i>presio</i> (tu) | / * <i>presio</i> garri (cf. <i>bultzagarri</i>) |

Ikusten denez, *depresio*, *fede*, *enkantu*, *ilusio*... bezalako izenetatik abiatuta ez dago *garri*-dun adjektibo berririk sortzerik, nahiz eta itxuraz behintzat *triste*, *nazka*, *lilura*, *susmo* eta abarren antzekoak izan. Ezberdintasunaren gakoa, jakina, izenarekin batera datorren aditzean (edo aditzik ezean) datza.

Ostera, *garri*-dun hitzak aditzetik eratortzen badira, espero izatekoa da adjektibo berriak aditzetatik eratorriko direla. Aditz “berriei” (eta ez hain berriei) buruz egin ditudan galderen arabera, datuek azterbide honi ematen diote arrazoa, azken batean aditz bat dagoelako oinarrian:

- | | | | | |
|---------|---------------------|------------------------|----|--|
| (27) a. | <i>aluzina</i> (tu) | / <i>aluzinagarri</i> | e. | <i>entretene</i> (tu) / <i>entretene</i> garri |
| b. | <i>deprimi</i> (tu) | / <i>deprimi</i> garri | f. | <i>esperantza</i> (tu) / <i>esperantza</i> garri |
| c. | <i>diberti</i> (tu) | / <i>diberti</i> garri | g. | <i>estresa</i> (tu) / <i>estresa</i> garri ¹⁸ |
| d. | <i>enkanta</i> (tu) | / <i>enkanta</i> garri | h. | <i>flipa</i> (tu) / <i>flipa</i> garri |

(17) Azpialt honetako adibide guztiak adjektiboak dira; 2.6 azpialtean saiatuko naiz *garri*-dun izen berrien urritasuna azaltzen.

(18) *Interesgarri*-rekiko analogiaz edo (?) non edo non *estresgarri* irakurri dudala uste dut. Baina galdetu diedanek *estresgarri* nahiago izan dute.

- | | |
|---------------------------------|----------------------------------|
| i. gezurta(tu) / gezurtagarri | n. seduzi(tu) / seduzigarri |
| j. goberna(tu) / gobernagarri | ñ. sorgin(du) / sorgingarri |
| k. ilusiona(tu) / ilusionagarri | (<i>Egunkaria</i> , 96/II/12) |
| l. kantsa(tu) / kantsagarri | o. tolera(tu) / toleragarri |
| | (hots "nekagarri") ¹⁹ |
| m. lamenta(tu) / lamentagarri | p. tortura(tu) / torturagarri |

Aluzinagarri eta antzekoak ez dira agian larregi promozionatu beharreko berbak, baina hiztunek askozaz aiseago eta naturalago onartzen dituzte (27) bezalakoak, (26) bezalakoak baino. Bitxia eta erabat argigarria da K. Zuazok emandako bizkaierazko (271) adibidea, zenbait hizkeratan (Bizkaiko mendebalean batik bat) *neke* izena baina *kantsa(u)* aditza erabiltzen baitira; bistan da *garri*-k norengana jotzen duen.

Beraz, *garri*-dun adjektibo berriak sortzen direntz aditz baten agerpenak erabakitzen du.

2.5. Zer egin *Garri*-k aditzak maite ez dituenen?

Aurkitu ditugu aditz batetik eratorriak (modu argi batean behintzat) ez diren *garri*-dun (izen-)adjektibo banaka batzuk. Hona hemen:

- (28) atsegingarri, azpigarri, eredugarri (?), errentagarri (?), gogoangarri, interesgarri, laketgarri, mesedegarri, onuragarri, tamalgarri, xarmantgarri, zirrargarri, barregarri, irrigarri, negargarri.

Oker ez banago, besterik gabe salbuespentzat jo genitzake adibideok, ezaguna baita gramatika sortzailean eratorpen morfologian hutsuneak eta salbuespenak aurkitzen direla. Baina salbuespen batzuk, agian, ez dira hain salbuespen. Goazen atalka:

- Atsegin* eta *laket* ez dakit noraino kontsidera ditzakegun aditzak (bigarrena *gusta(tu)*-ren (*nor-nori*) tankerako aditz psikologikoa bide batez esanda). Espekulazio honen indargarri hor daude Sarasolak (1984) dakartzan *atsegin(du)* eta *laket(u)*, *laketarazi* bezalakoak.
- Interesgarri* berri honen ondoan, *interesa(tu)* dugu baina argi dirudi adjektiboa aditzetik zuzenean eratorzeko ezintasunak. Hala ere, ezin uka aditz hau aditz psikologikoa dela eta agian aditsoinean ageri den [a]-rekiko (cf. *interesa(tu)*) interferentziagatik ez dela *interesagarri* (!) erabiltzen.
- xarmantgarri* ere agian *xarma(tu)* aditzetik erator liteke baldin salbuespena edota forma pleonastikoa (horra hor *xarmant* bera) ez balitz; baina argi dago aditz psikologikoa dugula berriz ere.
- Tamalgarri* eta *mesedegarri* ez dakit noraino diren asmazioak edo analogiak; uste dudanez, lehena egon badagoen (ikus HLEH: 1015) *tamal(du)* "nahigabetu" aditzetik erator daiteke edota, osterantzean, *tamal eduki* aditz esapidetik; eta bestea *mesede(tu)* eta *mesede egin* aditzetatik (ikus HLEH: 785); modernoa ei den *errentagarri*-k berak ere *errenta(tu)* aditzean (HLEH: 322) izan lezake iturburua.
- Azpigarri* izenak eta *eredugarri*, *zirrargarri* eta *onuragarri* adjektiboek, argi eta

(19) Arriagak (1960) ere aipatua: "*Cansagarri* ... Pesado, insistente" (53. orr.).

garbi, ez dute jarraitzen *garri*-dun gainerako formen moldea; beude, beraz, salbuespen argitzat.

- f. *Negargarri* eta *barregarri* bezalako adjektiboek, berriz, *izen + egin* aditzen auzian sartzen gaituzte, eta berau nahiko gai korapilotsua da berez. Edozelan ere, hauek kausatibotik eratorriak dirudite, *izen + eragin* bezalako aditz batetik, irazkin negargarri edo barregarri batek negar eragiten edo barre eragiten baitu, nolabait esateko. Eta akaso, *negar eragingarri* eta *barre eragingarri* bezalako hitzen bitxitasuna (baina ez ezintasuna) da *negargarri* eta *barregarri* egotearen arrazoia.²⁰
- g. *Gogoangarri* nahiko adibide berezia da *gogoan* postposizio sintagma delako, ez aditz ez izen-adjektibo; agian “gogoan izan/eduki” bezalako aditz esapide batetik eratorriko litzateke.

Honenbestez, ematen du modu zuzenean aditzoin batetik eratorriak ezin izan daitezkeen adibide bakarrak lauzpabostera edo mugatzen direla (*interesgarri*, *azpigarri*, *eredugarri*, *onuragarri*, *zirrargarri* eta agian *xarmentgarri*).²¹ Nolanahi ere, ez dira asko, ez dute talde bateraturik osatzen, eta ez dirudi salbuespen sistematikotzat edo susmagarritzat jotzeko arrazoirik dagoenik ere, nire ustez behintzat. Beraz, lasai asko berretsi eta behin-betikotu ahal dugu (10)-ean behin-behinean adierazitakoa:

(10) *garri*, I/Adj, +A__

Hots, *garri* aditz atzizki argia da.

2.6. *Garri*-ren nortasun krisia: nolako hitzak sortzen ote ditut?

Orain arte ez diot heldu *garri*-ren bidez sortzen diren hitzen kategoria zehazteari. Eta ohiko anbiguitateari eutsi diot, berez izenak eta adjektiboak bereizterik ez balego bezala.

Argi dago, hala ere, *garri*-k sortzen dituen hitz batzuk ezberrik gabe izenak direla, beste batzuk adjektiboak direla, eta hirugarren batzuk bata zein bestea izan daitezkeela:

- (29) a. Ohe-aldagarri berriak erosi ditugu. (Izena)
 b. *Euskarri* sendoa behar du mahai honek. (Izena)
 c. Jokabide *lotsagarria* izan da zurea. (Adjektiboa)
 d. Musika *lasaigarria* maite dut, ez rokanrola. (Adjektiboa)
 e. Lorik egin ezean, hobe duzu *lasaigarri* gogor horietako bat hartzea. (Izena)

Argitzeke dagoena da ea balio biek emankortasun berdina duten gaur egun. *Emankorra* hemen Lieber-en (1992) zentzuan erabiltzen dut, alegia, emankorrak aldez aurretik ezin konta ahalezkoak diren eta hiztunak oharkabean sor ditzakeen formak dira. Lieber-en arabera, oharkabean sortuak izateak esan nahi du hitzaren sorketa ez dela deigarria edo bitxia (esaterako inor ez da harrituko izen arrunt bati *tasun* atzizkia gaineratzeagatik). Emankorrak ez diren morfemek *ere* balio izan dezakete hitz be-

(20) *Irri e(ra)gingarri* Larrasketek badakar: “Jáuna, egiá [dũ]zũ, nígar egingári [dũ]zũ éne ofiziúa” (Larrasquet 1931: 235). Bestalde, *barre eragin* bezalako aditz kausatiboek aditz psikologikoen itxura dute.

(21) Kintanaren (1980) *arriskugarri* (?) (ikus 8. oharra) eta *essipengarri* (???) plegu honetakoak lirateke; azkena ez dakit hitz posiblea den ere.

rriak sortzeko, baina orduan hitzok bitxiak, guztiz deigarriak edo arbuigarriak egingo zaizkie hitzunei.²²

Emankortasuna horrela ulerturik, iruditzen zait *garri*-ren adjektibo balioa eman-korra dela egun, lehen (27)-ko adibideek agerian utzi dutenez. Ez dago ezer arraro edo bitxirik *filme flipagarri bat* edo *gertaera aluzinagarri bat* bezalako espresioetan, *flipa(tu)* edo *aluzina(tu)* aditzak eurak ez badira (baina gazteek erraz onartuko dituzte). Ordea, norbaiti txantxetan *aurkigarria* erakusteko edota erosi berri dudan *aipagarria* erakustera noala esaten badiot, aurpegikunean harridura baino ez da izango, izen horiek *ikasiak* edo ez dituelako. Agian, ekinaren ekinez, sinetsi egingo dit *aurkigarria* pertsonen eta gertaeren datuak aurkitzen dituen liburu, jolas edo CD-roma dela, eta *aipagarri bat* zita ezagunen bilduma bat edo dela; baina harridura izango da nagusi azken batean.²³

Honekin erakusten da *garri*-dun adjektiboak *berez eta obarkabeen* sortzen ditugula behar izanez gero (eta argumentu/osagai-egituraren aldetik gero ikusiko ditugun baldintzak betez gero), baina ez dela beste horrenbeste gertatzen izenekin. Are gehiago: *garri*-dun izenek, lexikalizatuta daudelako edo, batzuetan jatorrizko aditzarekin lotura ilunxea duen esanahia izan dezakete agian; adjektiboekin, berriz, ez da eskuarki horrelakorik aurkitzen.²⁴ Norbaitek ibaia igarotzeko *pasagarria* behar dugula esanez gero, ez dugu agian ulertuko harik eta erdarazko *pasarelaz* ari garela argitu arte; beste horrenbeste *berogarri*-rekin berokiaz ari garela argitu ezean edota *jangarri*-rekin; eta Azkueri (1905) sinesten badiogu, *begiratu*-k “babestu” esan nahi duela jakinda ere *begiragarri bat* zer den azaltzeko *preserbagailu* (ala *preserbagarri*?) sinonimoa eman beharko diogu bati baino gehiagori. Ostera, “lan hau akigarria dela” ulertzen ez duenari nahikoa dugu *aki(tu) = neka(tu)* azaltzea; edo *nardagarria* ulertarazteko, nahikoa dugu *narda(tu) = nazka(tu), nabigabe(tu)* ekuazioa ematea. Bestela esanda, *berogarri* izena (“beroki” besteak beste) ulertzen ez duenak hitz oso bat ez dakiela edo berak erabiltzen ez duen hitz baten aurrean dagoela pentsatzen du *bero(tu)* zer den jakin arren; baina *akigarri* adjektiboa ulertzen ez duenak *aki(tu)* aditza ez dakiela pentsatzera jotzen du.

Nire ustez, arrazoinamendu hau *garri*-ren adjektibo balioa bizirik dagoelako eta emankorra delako seinalea da; *garri*-ren izen balioa, ostera, eihartuta dago, *garri*-dun izenak kopuru jakin batera mugatu ohi dira eta banan-banan ikasi behar izaten ditugu, hitz eratorrigabeak balira bezala. Eta teknologiak eskatuta izen berriak sor daitezkeen arren, ez dut uste hitzunen bat-bateko sorketak izaten direnik.

Honenbestez, hemendik aurrera *garri*-k adjektiboak besterik ez dituela “emankorki” sortzen suposatuko dut, eta eztabaida horretara mugatuko dut:

(10') *garri*, Adj, +A__

Garri-ren izaera argiturik, goazen orain balio bien hipotesia deuseztatzea.

(22) Lieber-ek emankortasuna neurtzeko irizpide estatistiko-matematikoa ere proposatzen du, hemen jarraitu ez dudana. Konprobazioa, hortaz, egin liteke. Honetaz guztiaz ikus Lieber (1992: 1-9).

(23) *Aurkigarri* = aurkibide, Ziburuko Erxeberrik. Ez da guztiz asmarua beraz.

(24) Salbuespenak *ikaragarri* eta *izugarri* lirarteke; biak erabiltzen dira *oso handi*-ren adierarekin baita graduatzaile gisa ere.

3. *Garri*-ren egia: nola bi balioak bat bera diren

Orain artean funtsean adjektiboak sortzen dituen *garri* atzizkia *aditz* morfema dela erakutsi dugu: horretara bultzatu gaituzte bai gramatika azalpenean beharrezko den trinkotasunak, bai fonologiak (zalantzazko zenbait kasu argitu dituen neurrian), bai aditz tipologiak, bai adjektibo berrien oinarria zein izaten den aztertzeak. Atal honetan, aldiz, *garri*-ri atxiki izan zaizkion balio biak (*aktiboa* eta *pasiboa*) bat bera izan daitezkeela erakusten saiatuko naiz. Argudioaren izaera argia da: lehenengoz ikusi egin behar da nolako aditzak diren *garri* onartzen dutenak (balio batean eta bestean), eta gero argitu egin behar da bi aditz motak lotzen dituen fakore amankomunik ba ote dagoen; Belleti eta Rizzi-ren ikerlanean (1988, 1991) oinarrituaz lortuko dugu erakustea badagoela faktore amankomun bat *garri* morfema onartzen duten aditz guztietan: *garri*-dun (izen-)adjektiboaren kanpo argumentua beti da oinarrian dagoen aditzaren lehen barne argumentua edo S(akoneko)-Egiturako osagarria, nola-bait esateko. Baina goazen zatika.

3.1. *Garri* onartzen duten aditzak

Esan bezala, *garri aktiboaz* eta *pasiboaz* hitz egiten da:

- | | |
|--|--|
| (30) a. aipa(tu) — aipagarri | c. <i>Mirenen artikulua</i> aipagarria da. |
| b. Jonek <i>Mirenen artikulua</i> aipatu du. | |
| (31) a. asper(tu) — aspergarri | c. <i>Filmea</i> zinez aspergarria zen. |
| b. <i>Filmeak</i> asper(tu) egin nau. | |

(30)-ean ezin hobeto nabarmentzen da *aipagarri* bezalako adjektiboa *aipa(tu)* aditzaren osagarri litzatekeenari buruz predikatzen dela; balio "*pasiboa*" beraz. (31)-n, ostera, *aspergarri* bezalako adjektiboa *asper(tu)* aditzaren subjektua litzatekeenari buruz predikatzen da; balio "*aktiboa*" beraz.

Nolako aditzak dira balio bata eta bestea eragiten dituztenak? Balio *pasiboa* eragiten dutenen artean sail bi edo egin daitezke: (a) aditz iragankor arruntak, eskuarki egile-thema θ -errol saredunak; eta (b) *temere/gorrotatu* tankerako (ikus Belleti & Rizzi 1988) aditz psikologikoak,²⁵ eskuarki esperimintatzaile-thema θ -errol saredunak:

- (32) a. Aditz iragankor arruntak (*egile-thema* interpretaziodunak): aipa(tu), agur(tu), alda(tu), azter(tu), barka(tu), begira(tu), edan, egin, erabil(i), entzun, eskura(tu), ezagu(tu), eztabaida(tu), gaitzets(i), garbi(tu), gogora(tu), gomenda(tu), ikus(i), irakur(ri), jakin, jan, konta(tu), lauda(tu), onar(tu), sinets(i), susma(tu), toles(tu), txalo(tu), uki(tu) (*egile-lokatibo*), uler(tu), zenba(tu).
- b. Aditz iragankor psikologikoak (*nork = esperimintatzailea*): adora(tu), auhenda(tu), arbuia(tu), deitora(tu), desira(tu), eraman, erdeina(tu), gorrota(tu), higuin(du), jasan, lamenta(tu), maita(tu), mirets(i), paira(tu).

Talde honen barruan sar litezke agian iragankorrak izan gabe aditzaren zerez (*zerekin*) /*nori/non* osagarria adjektiboaren subjektu bihurtzen dutenak, hala nola:

(25) *Temere*, *preoccupare* eta *piacere* aditzak hartzen dituzte aipatu autoreek prototipikotzat; nik, berriz, *gorrota(tu)*, *kezka(tu)* eta *gusta(tu)* erabiliko ditut, itzulpen zehatzari muzin eginez.

- (33) a. balia(tu): x-z baliatu —> x baliagarri
 b. bizi izan: x-n bizi izan —> x bizigarri²⁶
 c. fida(tu): x-z fidatu —> x fidagarri
 d. erruki(tu): x-z edo x-ri errukitu —> x errukarri/ errukigarri
 e. ohar(tu): x-z edo x-ri ohartu —> x ohargarri
 f. urrikal(du): x-z urrikaldu —> x urrikalgarri²⁷

Balio *aktiboa* eragiten dutenen artean multzo nagusi bi edo ikusten ditut: batetik *preocupparelkezka(tu)* (baina baita *piacere/gusta(tu)* ere) itxurako aditz iragankor psikologikoak, eskuarki thema-esperimentatzaile theta-errolodunak; eta bestetik bitarteko (inoiz lokatibo?)-thema interpretaziodunak:

(34) *Aditz psikologikoak (thema-esperimentatzaile):*

a. *nor-nork* erakoak (*nor* = esperimentatzaile): ardura(tu), asper(tu), beldur(tu), debeia(tu), diberti(tu), engaina(tu), entretenei(tu), erakar(ri), erdira(tu), ernega(tu), ero(tu), espanta(tu), estu(tu), ets(i), gal(du), gogai(tu), gogobete, harri(tu), harro(tu), haserre(tu), hunki(tu), ikara(tu), irain(du), ito, izu(tu), kalte egin/kalte(tu), kezka(tu), kilika(tu), laido(tu), lasai(tu), laz(tu), lilura(tu), lotsa(tu), min(du), nahas(tu), nazka(tu), neka(tu), okazta(tu), pena(tu), poz(tu), samin(du), seduzi(tu), sorgin(du), sor(tu), sumin(du), su(tu) (?), tenta(tu), trista(tu), txundi(tu), zora(tu), zuzper(tu).

b. *nor-nori* erakoak (*nori* = esperimentatzaile): damu(tu), gusta(tu), interesa(tu), laket, urrikal(du), ...

(35) *Bestelako aditz iragankorrak*²⁸

a. (*bitartekoa-thema* θ-errolodunak): ager(tu), ahaz(tu) “ahaztarazi”, akuila(tu), altxa(tu), apain(du), arin(du), astun(du), atzera(tu), aurrera(tu), azkar(tu), babes(tu), balaka(tu), baskula(tu), begira(tu) (“libratu/ salbatu”), behaztopa(tu), berandu(tu), bera(tu), bero(tu), (gogo-)bete, biguin(du), bizi(tu), bultza(tu), dei(tu),²⁹ deklaratu(tu), (des)ohara(tu) desuger(tu), dilui(tu), disolba(tu), eder(tu), eragin, eragotz(i), erakuts(i), erna(tu), estal(i), eutsi, ezeztatu(tu), freska(tu),

(26) “Bertan bizitzeko baldintzak betetzen dituen lekua” adierarekin. Berriro ere Azkuek (1905) jasotzen du Uriarteren adibide hau.

(27) *Urrikal(du)* aditzak ere *nor-nori* komuntadura onartzen du baina erukiaren esperimentatzaile *nori* zein *nor* bezala ager daiteke:

(i) a. Jauna, urrikal zakizkit (HLEH: 1072).

b. Entzun nau Jaunak, eta *urrikaldu natzaio* (ibidem).

Ni *urrikalgarria* banaiz, baliteke ni Jaunari urrikaltzea ((ib) adibidean)... Kasu honetan, *urrikalgarri* “aktiboa” izango litzateke.

(28) Aditz batzuk muga-mugan daude. Esaterako, (35a) multzo honetako aditz batzuek badute erabilera psikologikoa, deskribatzen duten gertaerak gizaki bati zuzenean eragiten dionean; horien artean sartzen dira, oker ez banago, *akuila(tu)*, *bero(tu)*, *bizi(tu)*, *erna(tu)*, *ito*, *itsu(tu)*, *piz(tu)*. Ikus:

(i) Hainbat kalteren haste eta pizgarri den alfertasuna (Axular).

(ii) (horrelako desegokikeriak)... pizgarri eta pozgarri gertatzen zaizkit aukeran.

(HLEH: 935-936-tik hartuak).

(i) adibidean, alfertasunak *hainbat kalte* pizten du (non “hainbat kalte” = thema), baina (ii)-n, berriz, (horrelako desegokikeriak) *ni* pizten/pozten naute (non “ni” = esperimentatzailea).

(29) Sarri irangaitzat hartzen bada ere, *dei(tu)* iragankortzat hartzen dut. Argudioa da osagarria onartzen duela:

(i) Jesusen oihuak edonon entzun ziren, Jainkoaren deigarri.

gazi(tu), gehi(tu), geldi(tu), gorde, goza(tu), handi(tu), hil, hoz(tu), isola(tu), ito, itsu(tu), jaso, kita(tu), kutsa(tu), labain(du), labur(tu), lagun(du), lerdend(du), leun(du), lirain(du), mehatxa(tu), on(du), oroi(tu), osa(tu), piz(tu), sendo(tu), traba(tu), txiki(tu), zabal(du), zula(tu)

b. *besterik*: komeni izan (*thema-onuraduna*)

Ezagunenez, (32b) saileko *temere/gorrota(tu)* eta (34a) saileko *preoccupare/kezka(tu)* aditz psikologiko mota bien artean dagoen aldea da batean subjektua esperimentatzaile argumentua dela, bestean berriz *thema* argumentua; hirugarren aditz psikologiko mota ((34b) saileko *piacere/gusta(tu)* delakoa) euskaraz *nor-nori* bezala azaltzen da *thema* delarik *nor* argumentua:

- (36) a. *Kepak* filmeak maite ditu. (Kepa = esperimentatzaile)
 b. Filmeak *Kepa* aspertu zuen (Kepa = esperimentatzaile)
 c. *Kepari* filmeak gustatzen zaizkio (Kepa = esperimentatzaile)

Levin (1983) ongi ohartu zenez, *kezka(tu)*-ren tankerako aditz psikologikorik gehienek ("verb of emotional reaction" deitu zien berak), *kausatibo/antikausatibo* bikoiztasuna erakusten dute eta bikoiztasun hau *nor-nork/nor* bereizketarekin parrakatzan da:

- (37) *Kausatiboak*:
 a. Norbaitek atea {apurtu, ireki, itxi, zuritu} du.
 b. Arazo honek Ana {arduratu, aspertu, berotu, harritu, haserretu, nazkatu, ...} egin du.
Antikausatiboak:
 c. Atea {apurtu, ireki, itxi, zuritu} da.
 d. Ana {arduratu, aspertu, berotu, harritu, haserretu, nazkatu, ...} egin da.

Interesgarria da gertakari hau, Zubizarretak (1992) dioenez, ingelesez aditzok ez baitute bikoiztasun hau ia inoiz erakusten hiruzpalau salbuespen kendurik:

- (38) a. *they amazed/amused/angered/annoyed/astonished/...
 b. She worried/ freaked out/ relaxed/ hurt³⁰ (Zubizarreta 1992: 232)

Hain zuzen ere, horixe da Zubizarretak ingelesezko aditz psikologiko hauen azterbide kausatiboaren (hots, batez ere Pesetskyren 1995) aurka jotzeko darabiltzan argudioetariko bar. Euskaraz ez da argudioa betetzen³¹ eta, beraz, *a priori* ezerk ez du oztokatzen *kezka(tu)* eta kide diren euskal aditzak kausatibo/antikausatibo bikoizketak agertzen dituzten *ireki* eta *bil* bezala aztertzea.³²

(30) Pesetskyren (1995: 73) arabera, *worry*, *puzzle*, *grieve*, *delight* aditzak ere eite honetakoak lirarteke.

(31) Ez dut uste, hala ere, euskarazko datu hau Pesetskyren aldekoa denik nahitaez. Bestalde, onartu behar ingelesez bezala egitura iragankorrak baduela *thema* argumentua Po(stposizio)-S batekin azaltzeko aukera:

(i) Ana {arduratu, aspertu, berotu, harritu, nazkatu, ...} egin da arazo {honetaz/honekin}.

(ii) The children are {amused/ bored/ interested} {at/ with/ in} John's stories.

Zubizarretak dio *adjectival passive* delakoan ((ii)-n alegia) soilik azaltzen direla aditz hauen argumentu-egitura islatzen duten proposizioak.

(32) Azalkizun da hala ere zein eratorria eta zertan den ingelesaren eta euskararen arteko aldea. Zubizarretarentzat egitura kausatiboak oinarritzkoak dira eta antikausatiboak

Bestalde, ohartarazi nahi dut (35)-eko aditzek, hau da bitarteko-thema interpretaziodunek, onartu egiten dutela egile-thema argumentu-egitura oro har, baina bitarteko-thema adieran soilik da zilegi *garri* morfema agertzea. Berau argitzeko, errepara diezaiegun ondoko perpaus multzo bie:

- | | |
|--|--|
| (39) a. Jonek hutsunea bete du. | / * Jon izan da hutsunearen betegarria |
| b. Jonek emaztea ito zuen. | / * Jon itogarria izan zen. |
| c. Jonek asko lagundu dit. | / * Bera nire lagungarria izan da. |
| d. Jainkoek itsutu egin zuten Ulises | / * Jainkoak (Ulises-en) itsugarriak izan ziren. |
| e. Argazkiak erakutsi ditut | / *Argazkien erakusgarria izan naiz. |
| (40) a. Eztiak edonor betetzen du. | / Eztia janari betegarria da |
| b. Etxeko giroak emaztea itotzen zuen. | / Etxeko giroa itogarria zen. |
| c. Jonen hitzek lagundu egin naute. | / Bere hitzak lagungarriak izan dira. |
| d. Argiak Ulises itsutu zuen. | / Argia Ulises-en itsugarri suertatu zen. |
| e. Argazki hauek Ruandako egoera erakusten dute. / | Argazki hauek Ruandako egoeraren erakusgarri dira. |

Agi denez, (39)-n *garri* atzizkidun adjektiboa ez da egokia aditzaren *egile* litzatekeen izen sintagma batez predikatzen; bai, oster, aditzaren *bitarteko* θ -errola izango lukeen argumentu batez predikatzen, (40)-ko adibideetan ikus daitekeenez.³³ Esaterako: (39a)-n Jon betetzaren egilea bada, ezin izango da (hutsunearen) *betegarria* izan (*betetzaillea* edo, bai); (40a)-n, berriz, ezta ez da egilea, betetzaren bitartekoa baizik, eta betegarria izan daiteke, noski. (39b)-n Jon ezin da emaztearen itogarria izan, beronen hiltzaile eta itotzaile izan bada; baina giroa (beraz, ez egile bat) izan bada emaztea ito duena, giroa itogarrizat jo dezakegu, itotzearen bitarteko edo lekutzat (modu metaforikoan izan arren). Irakurleak berak konprobatuko duenez, goiko (39/40c-e) adibideen azalpena berdintsua da.

Azkenik, aipatzekoa da badaudela aditz batzuk egile-thema argumentu-egitura ezezik bitarteko-thema argumentu-egitura ere onartzen dutenak. Horrelakoetan espero litekeena da balio *aktiboa* zein *pasiboa* biak onartzea: "... en algunos casos es perfectamente indiferente entender la palabra tanto en uno como en otro sentido" (Villasante 1974: 81). Agian horixe dugu honelako aditzekin gertatzen dena:

eratorriak. Grimshaw-entzat (1990) berdin, baina antikausatibizazioak kanpo argumentua eskatzen du, eta *frighten*-en kide diren aditzek ez dute holakorik. Pesetskyk (1995) aditz kausatiboak hiru sailetan banatzen ditu: *ERAGILE* zero-morfema syntaxian atxikitzen zaien aditzak, lexikoian atxikitzen zaien aditzak, eta *ERAGILE* morfemarik gabekoak. *Kezka(tu)*-ren moduko euskal aditz psikologikoez ez dut uste lehen edo bigarren taldean sartzeko baldintzak betetzen dituztenik. Ikus honetaz 4.4.1 atala.

(33) Horrek ez du ukatzen *garri* kasu batzuetan *le* edo *tzaile* morfemen antzekoa ez izatea:

(i) Sustantzia {kutsagarriak/kutsatzaileak} debekatuta daude.

(ii) Sudurkaritasuna ez da euskal bokalen tasun {bereizgarria/bereizlea}

Bistan da euskara modernoan *-le/-tzaile* morfemak aditz iragankor edo ez-ergatibo baten subjekturasunarekin daudela lotuta. Horra hor arruntak bihurtu diren gramatika {*sortzaillea*, *arau-emailea*}, indar {*bateratzaile*, *sakabanatzaileak*}, *erakusle*, *adierazle*, eta abar. Dena dela susmoa dut bitarteko subjektua duten aditzetatik arruntagoa izan dela *garri*-dun izen-adjektiboak eratortzea, *le/tzaile*-dunak baino. Ikus honetaz Azkarate (1995).

- (41) *Balio aktiboa zein pasiboa* eragiten duten aditzak:
 adieraz(i), argi(tu), bereizi, gogora(tu), gomuta(tu), kondena(tu), kontso-
 la(tu), luza(tu), pasa(tu) (?), salba(tu), seinala(tu), urra(tu)

Oker ez banago, *garri*-dun formen balio *pasiboa* aditzak egile-thema interpretazioa duenean sor daiteke soil-soilik; eta forma *aktiboa*, oro har aditzokin arruntagoa dena, bitarteko-thema interpretazioa duenean. Ikus:

- (42) a. *Hizketek* (= bitartekoa) luzatu egin dute lana.
 a'. Lanaren luzagarri diren hizketak... (HLEH: 748)
 b. *Ugazabek* (= egilea) lana luzatu dute.
 b'. * Lanaren luzagarri diren ugazabak...
 c. *Guk* (= egilea) ezin dugu *mahaia* (= tema) luzatu.
 c'. Mahaia ez da luzagarria.
- (43) a. *Gertaera hauek* (= bitartekoa) frankismoa gogoratzen digute.
 a'. Gertaera hauek frankismoaren gogoragarri suertatzen dira.
 b. *Jonek* (= egilea) frankismoa gogoratzen du oraindik ere.
 b'. * Jon frankismoaren gogoragarria da oraindik ere.
 c. Oraindik ere *Burgosko epaiketa* (= tema) gogoratzen dugu euskaldunok (= egilea).
 c'. Oraindik ere Burgosko epaiketa gogoragarria da euskaldunontzat.

(43b-c)-n ikusten denez, gertaera gogoragarria norbaitek, esperimentatzaile (*gogoratzaille*) batek gogoratzeke modukoa izan daiteke; (43a)-ren arabera, berriz, gertaera edo tresna bat, baina ez gogoratzaille bat, gogoragarri gerta daiteke gertaera / tresna horrek guri zerbait gogoratuz (= "gogaraziz") gero. Arrazoinamendua arazo barik luzatzen da (42)-ko adibideetara eta, okerrik ezean, goiko (41-eko) aditzera-ra.³⁴ Baina iparra ez dezagun gal: hirugarren aditz multzo hau beste multzo bien uztarketa baino ez da.

Hortaz, aurrerantzean bost aditz-mota edo bereiziko ditut: (32a) tankerako aditz iragankor arruntei *aipa(tu)* saila esango diegu; (32b)-ko esperimentatzaile-thema aditz iragankor psikologikoei *gorrota(tu)* saila esango diegu; (34a)-ko tema-esperimentatzaile aditzei *kezka(tu)* saila, eta (34b)-koei *gusta(tu)* saila; azkenik, (35)-ekoak *erakuts(i)* sailekoak izango dira. Eskema bidez:

- (44) *Garri* atzizkia onartzen duten aditzen sailkapena
Garri pasiboa
 1. a. Aditz iragankor arruntak (egilea-thema): *aipa(tu)* saila
 b. Aditz iragankor psikologikoak (esperimenta.-thema): *gorrota(tu)* saila
Garri aktiboa
 2. a. Nor-nork aditz psikologikoak (thema-esperimentatzailea): *kezka(tu)* saila
 b. Nor-nori aditz psikologikoak (thema-esperimentatzailea): *gusta(tu)* saila

- (34) Ohar bedi *pasagarri* balio *aktiboan* izena baino ezin dela izan:
 (i) denbora-pasagarri atsegina, ibaiaren pasagarri zaharra, ...
 (ii) * pentsamendu (denbora)-pasagarriak...

3. Bitarteko subjektua duten aditz iragankorrak: *erakuts(i)* saila

3.1. Laburbilduaz esan dezakegu (a) *garri*-ren balio *pasiboa* delakoa aditz iragankor arruntekin (eskuarki egile-thema θ -errodun saredunak) eta *temerel gorrota(tu)* itxurako aditz psikologikoekin (esperimentatzaile-thema θ -errodunak) aurkitzen dugula, eta (b) *aktiboa preocuparel kezka(tu)* (eta *piacere! gusta(tu)*) (thema-esperimentatzaile θ -errodun) aditz psikologikoekin eta bitarteko-thema argumentu-egitura onartzen duten aditz iragankorrekin. *Aktiboa* etiketa, zentzu honetan, erabat desegokia dugu balio *aktiboa* duten izen-adjektiboetan benetako egilerik ez dagoelako, thema edo bitarteko (eta akaso lokatibo) argumentu bat baizik. Hala ere, azalpena errazteagatik “*aktibo*” etiketa jarraituko dut erabiltzen. Ikusirik balio *aktiboa* agertzen duten bigarren aditz motak eskuarki bitarteko θ -errola eduki behar duela ez da harriztekoa Azkuek *garri* euskalki batzuetan *gailu*-ren parekotzat jo izana.

3.2. Zer dute amankomunean *garri* onartzen duten aditzek?

Begi bistan dago aurreko azpiatalean aipatu eta agertu diren aditz mota guztiek konpartitzen dutela funtsezko ezaugarri bat: normalean DS diren argumentu bi dituztela. Generalizazioa eginez:

(45) *garri* atzizkia DS argumentu biko aditzei lotzen zaien morfema da.

Generalizazio honek berez dakar argumentu bakarra duten aditzek *garri* inoiz ez onartzea. Nik dakidala, hori egia da oro har, aditz iragangaitz arruntek (ez-akusatibo zein ez-ergatibo) ez dutelako *garri* onartzen (46)-k erakusten duenez:

(46) *borrokagarri, *bukagarri, *dantzagarri, *dimitigarri, *egongarri, *erorgarri, *etorgarri, *funtzionagarri, *hasigarri, *ibilgarri, *igogarri, *irakingarri, *irtengarri, *izangarri, *jaiogarri, *jardungarri, *joangarri, *jokagarri, *mintzagarri, *oihukagarri,...³⁵

Zalantza dagokeenean *garri*-dun adjektiboa beti eratortzen da aditzaren adiera kausatibotik, (47)-n nabarmendu dudana bezala:

(47) a. hilgarri: “(zerbait/norbait) hiltzen duena”
 b. geldigarri: “(zerbait/norbait) gelditzen duena”
 c. atzeragarri: “(zerbait) atzeratzen duena”

(35) Salbuespen bakarrak, nik dakidala, hauek dira:

- (i) izenak: *jaus(i)garri* “estrapozu”, *jolasgarri*, *iraungarri* (“iraunarazten duena”) (HLEH-tik denak)
 (ii) adjektiboak: *iraungarri* (“irauten duena”), *jolasgarri* (HLEH-tik biak).

Izenek ezin dute definizioz (ikus 2.6) kontradibideak izan (gainera HLEH-ren arabera ematen du *jaus(i)garri* eta *iraungarri* nahiko marjinalak direla). Edonola ere, ohar bedi irakurlea (i)-(ii)-ko adibideak *kausatibotik* (ergo adiera iragankoretik) eratortzen direla: *jaus(i)garri*-k “norbait {jausarazten/ ??jausten} duena” esan nahi du; *jolasgarri* batek “norbait {jolastarazten/ ??jolasten} du”, eta abar. *Iraungarri* adjektiboa da aditz ez-ergatibo hutsetik eratortzen den bakarra, eta HLEH-ren (576. orr.) arabera Larramendik jasoa (asmatua?) eta Mendiburuk erabilia da.

Azterketa sakonagorik ezean, izen-adjektibook lexikalizatzaera heldu ez diren balizko {**jaus(i)*, **jolas(tu)*, **iraun*} aditz kausatibo (eta horrenbestez) iragankoretatik erator litezke; ez da ahaztu behar lehen bien antzekoak diren *jaiis(i)*-k eta *josta(tu)*-k badutela erabilera iragankorra.

- d. altxagarri/jasogarri: "(zerbait) altxatzen duena" (cf. Echebarria 1966: 360)
 e. argigarri: "(zerbait) argitzen duena"

Bestetik, egia esan, sumatu ere egiten dut (45)-ek bigarren predikzio hau egiten duela: eskuarki hiru argumentu eskatzen dituzten aditzek ezingo dutela *garri* onartu. Uste dut predikzioa zuzena dela, honakoek ez baitirudite adjektibo onargarriak:

- (48) ?? erosgarri, ?? salgarri, *emangarri,³⁶ ?? esangarri, *eskagarri, *eskaingarri, *ipingarri, *jasogarri ("errezibi(tu)" adieran), *kokagarri, *uzkarri/uzgarri ...

(48)-ko adjektiboak erraz onartzen edo eta begi onez ikusten dituen hiztunik ez dut nik topatu.^{37, 38}

Baina begi bistan dagoen funtsezko generalizazio hau gaudituz, atera al gaitzke *pasibo/aktibo* bereizketa tradizionalaren hatzaparretatik? Nire erantzuna baiezkoa da, eta giltzarria Belletik eta Rizzik (1988) *preoccupare/kezka(tu)* eta *piacere/gusta(tu)* bezalako aditzetarako egindako proposamenean datza: alegia, bi aditz mota hauetan subjektu gunean azaltzen den DS subjektu eratorria dela, S-Egituren aditzaren barne argumentua edo osagarria. Bestela esanda, bi aditz sailok nolabaiteko aditz ez-akusarriboak direla. Beronen argigarri, (50)-en irudikatzen dira aditz mota bi hauek sortzen dituzten S-Egitureak, (49)-ko perpausei dagozkienak:

- (49) a. *Questo* preoccupa Gianni = *Honek* Gianni kezkatzen du
 b. A Gianni piace *questo* = *hau* Gianniri gustatzen zaio

Temere/gorvota(tu) tankerako aditz psikologikoen, ostera, aditz iragankor arrunten antzera jokatzeko dute; beraz, subjektu gunea beterik dago S-Egituren bertan, hasieratik:

- (51) Ginni ama *questo* = Giannik hau maitatzen/maite du.³⁹

(36) A. Eguzkitzak diostanez, ba omen dira *pena-emangarri* eta *asper-emangarri* adjektiboak. Irakurlea ohartuko denez, adjektibo biok ez dute zerikusirik emate hutsarekin, pena-eman eta asper-ematearekin baino. Hau da, aditz (esapide) psikologiko birekin:

- (i) Quién sabe dónde *ikusiteak* (= thema) {pena, asper} ematen dit (*ni* = penaren/asperraren esperimenteratzailea)

Hor *pena eman*-en ordez beste edozein aditz psikologiko (*asper(tu)*, *trista(tu)*, *nazka(tu)*) erabil liteke esanahia larregi aldatu gabe.

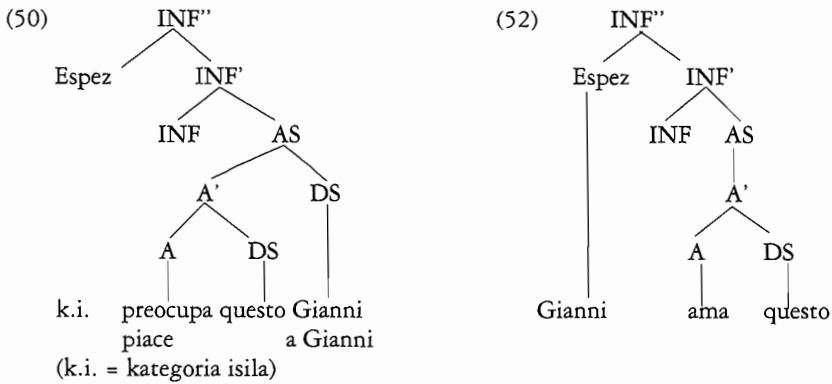
(37) Ikasle batek ohartarazten dit *esangarri* onargarria egiten zaiola "esanguratsua" adierarekin (hots: adierazpen horrek asko esan nahi du / adierazpen hori esangarria da). Hala izatera, argi dago kasu honetan *esan* aditzak argumentu bi besterik ez dituela.

(38) Harrigarriro *esangarri*, *eskagarri*, *eskaingarri*, *erosgarri*, *salgarri* Kintanaren (1980) hiztegian aurkitu dituzte; berak asmatuak edo direla daukat. Bestalde, onartu behar aditzok bi argumenturekin ere erabil daitezkeela, baina hirugarrena sintaktikoki presente eta isilik dagoelarik:

- (i) a. Jendeari; laguntza eskaini diot e_1 euskara ikasteko.
 b. e_1 laguntza eskaini dut e_1 euskara ikasteko.

Edonola ere, argumentu biko aukera izateak erraztu egin lezake agian *garri* atzizkia onartzea. Baina aditzak halabeharrez hiru argumentu hartzen dituenetan guztiz ezina dirudi *garridun* formak (cf. **kokagarri*).

(39) B & R-ren azterbideak ez du bere gain hartzen AS barneko subjektuaren hipotesia. Txikike-riak alde batera utzita, kontua da (50)-en benetako kanpo argumenturik ez dagoela, hots [Espec, A] gunea (berau baldin bada subjektu ez-eratorriaren jatorrizko gunea) hutsik edo dagoela, eta (52)-n, berriz, badago. Bestetik, baliteke zentzu hertsian *Gianni*-k (50)-en [espez, A] gunea betetzea; edozein kasutan, guri ardura diguna hauxe da: eratorpenaren momenturen batean *Gianni*-k, azaleko osagarria izanda ere, *questo* (= azaleko subjektua) o-komandatzeko duela.



Erakusten badugu *garri*-ren balio *aktiboa* eragiten duten aditzek hain zuzen ere azken batean eta sakonean (50)-eko egitura dutela, argi geratuko da (50) eta (52)-ko egitura biek eta *garri*-ren balio biek zein zerikusi sakona duten: *garri* atzizkiak egiten duena da berak oinarriztat duen aditzaren lehen osagarria kanpo argumentu edo subjektu bihurtzea. Alegia:

- (53) a. Jonek [A' *hau* aipatu] du → *hau* aipagarria da
 b. Jonek [A' *hau* maitatzen] du → *Hau* maitagarria da
 (54) a. [AS [A' Ana [A' *honek* lotsatzen]]] du (SE) → *hau* lotsagarria da
 b. [AS [A' Mireni [A' *hau* gustatu]]] (SE) → *hau* gustagarria da

Baina oraingoz ez dugu ezer erakutsi; has gaitzen bada *kezka(tu)* eta *gusta(tu)* bezalako aditzek (50)-eko egitura dutela pentsatzeko daudekeen argudioak banan-banan aurkezten eta ematen.

3.3. *Kezka(tu)* eta kideen subjektua aditzaren lehen osagarri.

Belletik eta Rizzik (1988) *preoccuparel/kezka(tu)* tankerako aditzei (50)-eko egitura suposatzen ematen dituzten arrazoiak oso simple eta zehatzak dira: lehendabizi, aditzon subjektuek (thema argumentuak) S-Egituran osagarri diren subjektu eratorrien ezaugarri berdinak dituzte (aditz ez-akusatiboen ezaugarriak, alegia); bigarren, *preoccuparel/kezka(tu)* tankerako aditzek Uztardura Teoria ohikoari sortzen dizkion arazoak (50)-eko egituraren bidez azal daitezke nahiko ondo; eta hirugarren, *preoccuparel/kezka(tu)* tankerako aditzen azaleko osagarriak (esperimentatzaile argumentuak) irla sintaktikoak dira, eta ez dute benetako osagarri baten itxura osagaien kanporatzeari dagokionez.

Ezin dira italieran oinarritutako argudio guztiak euskarara besterik gabe eraman, besteak beste, euskararen morfologiak eta italierarenak bat egiten ez dutelako; baina oro har, ikusiko dugu argudioak euskaraz ere errepikatzen direla.

3.3.1. *Kezka(tu)*-ren subjektuak subjektu eratorriak omen dira

- a. Hirugarren pertsona pluraleko *pro* izenordain subjektu batek hautazko interpretazioa (nahitaez plurala izan beharrik gabea) eduki dezake ez-akusatiboak ez diren aditzekin:

- (55) a. *pro* etxera deitu dute (... baliteke Jon izatea)
 b. *pro* abioi bat bahitu dute (... Peter Pan izango zen)
 c. *pro* etxe horretan betidanik euskara gorrotatu izan dute
 (... aitak gorrotatuko zuen)
 d. *? *pro* berandu iritsi dira afaltzera (... Jon izan liteke)

Belleti eta Rizziren azterbidean, suposatzen da INF adabegia dela hautazko *pro* hori zilegiztatzen duena, ASk INF adabegia theta-markatutakoan INF-k berak subjektu gunea S-Egituran theta-markatu ahal duelako. S-Egituran aditzaren barne argumetua izanik, aditz ez-akusatiboaren argumentua (*d* perpausoko *pro*) ez du INF-k theta-markatzen, eta beraz ezin eduki dezake delako hautazko interpretazioa.⁴⁰ Azalpena zainahi dela ere, kontua da *kezka(tu)* bezalako aditz baten subjektuak aditz ez-akusatiboaren antzera jokatzeko duela:

- (56) a. * *pro* Jon kezkatu dute (...azken atentuaren albistea izan liteke)
 b. * *pro* lotsatu egin ninduten (... zure jarrera izan zela uste dut)

b. Belletik eta Rizzik ohar batean aipatu baino egiten ez badute ere, aditz ez-akusatiboek nekez onartzen ei dute egitura inbertsonala:

- (57) a. Atzo oso berandu arte afaldu zen jantokian.
 b. Iaz jende asko bahitu zen Guatemalan.
 c. Leku askotan gorrotatzen da oraindik ere euskara.
 d. * Atzo berandu iritsi zen zinemara.⁴¹

Ostera ere, *kezka(tu)* eta kideek ez dute onartzen adiera inbertsonalik, ez-akusatiboaren antzera jokatuaz.

- (58) a. * Telebista saio batzuetan ikusleak apropos hunkitzen dira.
 b. * Vietnamgo gerran umeak gupidarik gabe beldurtu ziren.

Honenbestez, bi argudio ditugu *kezka(tu)*-ren subjektua subjektu eratorria eta ez benetakoa izan daitekeela idarokitzeko. Belletik eta Rizzik beste hiru argudio gehiago ematen dituzte: klitiko anaforikoen jokabidea, pasibizaziorik eza eta italieraren egitura kausatibo biak. Bistan da euskaraz ez dagoela ez pasibizazio argirik (ikus Eguzkitza 1983, Ortiz de Urbina & Uribe-etxebarria 1991, Artiagoitia 1994), ez klitiko anaforikorik. Eta egitura kausatiboa, egon badagoen arren, ez da sortzen AS mugidaren bidez (italierarako eurek suposatzen duten moduan) aditz hutsaren mugidaren bidez baizik, Deustuko Hizkuntzalaritza Mintegiak (1989) aldarrikatu duenaren arabera behinik behin. Hortaz, eta arrazoi independenteengatik ez dago, ez behintzat zuzenean, Belletik eta Rizzik aipaturiko argudio gehiago ematerik.⁴²

(40) Chomskyren Egitasmo Minimalistan azalpen hau ezin da bere horretan egokia izan S-Egiturarik ez dagoelako, baina edozelan ere bego datua hor azalkizun. Era berean, Pesetsky-k (1995: 38-42) dio *hautazko pro* izatea ez dela ez-akusatibitatearen diagnostikoa, egiletasunarena baizik. Litekeena da (ikus 3.5 atala), baina berak darabilen "corporate" interpretazioa eta hautazkoa ez dut uste berdinak direnik. Adibide erabakigarri bakarrak bere (114a-c) dira eta zoritxarrez hor subjektua perpaus osagarri baten subjektuaren kontrolatzailea izateak ilundu egiten du agian *pro*-ren hautazko interpretazioa.

(41) Gertakaria ez da betetzen perpausok balio generikoa dutenean.

(42) Edo agian bai. Esaterako, pasibizazioari dagokionez, ez dakit noraino dauden hemen benetakoa kontrasteak:

3.3.2. Anaforen jokabidea eta Uztardura Teoria...

Goiko 2.3 azpiatalean aurreratu dugu *kezka(tu)* eta beraren kide diren aditz psikologikoak erronka handia direla Uztardura Teoriarako. Izan ere, itxura baten behintzat, uztartzaileek ez dute subjektu barneko anafora o-komandarzen, errepikaturik ematen ditudan adibideotan ikus daitekeenez:

- (24) a. Askotan neure buruak {aspertu/gogaitu} egiten nau.
 b. Elkarren olerkiek hunkitu egin dituzte poeta biak.
 c. Elkarrenganako gorrotoak galdu gaitu.
 d. Elkarren begirada sutsuek erabat zuzpertz zituzten gazte biak.
 e. Batzuetan aho-zabalik geratzen naiz neuk egiten dudanarekin; benetan txunditu egiten nau neure buruak.
- (25) a. Holakoak esaten ditudanean, neure buruak {beldurtu/ harritu/ kezkatu/ lotsatu/ nazkatu} egiten nau.
 b. Elkarren oihuek {ikaratu/izuru} egin zituzten umeak.
 c. Elkarrenganako gorrotoak itsutu gaitu.
 d. Elkarren begirada sutsuek erabat {kilikatu/ berotu/ akuilatu} zituzten gazte biak.
 e. Zertarako ukatu: neure burua asko gustatzen zait.⁴³

Hala ere uztartzaileak o-komandatu egingo luke subjektu barneko anafora, perpaus hauen S-Egitura honako hau balitz, (50)-eko egitura euskarara egokitu eta pasatuaz:

(i) a. Poema hau neuk idatzia da. b. Hitler judu guztiek gorrotatua da.

(ii) * Adineko jendea heriotzak {kezkatua / tristatua} da.

(ii) ezgramatikala bada, *heriotzak* benetako subjektu ez delako seinalea genuke, Belletik eta Rizzik arrazoi badute behintzat. Bestetik euskaraz, erromantzez ez bezala, klitikorik ez dagoen arren, *kezka(tu)* bezalako aditzetan objektu guneko anaforak bitxi samarrak egiten dira B & R-k eurek azalpenik eman gabe dioten bezala:

(iii) ?? Jonek bere burua {kezkatzen/lotsatzen/aspertzen} du

Ikus Johnson (1992) azalpen posible baterako. (iii) nahikoa hobetzen da *Jon* egile bezala interpretatzen bada:

(iv) Jonek nahita aspertzen du bere burua.

baina orduan ez dugu jada subjektu eratorririk.

Azkenik, euskaraz aditz ez-akusatiboek *arazi/eragin* onartzen ei dute:

(v) a. Amak Jon etorrarazi du. b. Medikuek bere zain ordubeta egon eragin digu.

Baina hizkera batzuetan hiztunek ez dute holakorik onartzen Bittorio Lizarraga leitzarrak (k.p.) diostanez:

(vi) a. Amak Jon *ekarrazi* du. (eta ez **etorrarazi*) b. Etxean *edukiarazi* naute (eta ez **egonarazi*)

c. Etxera *eramanarazi* dute gaisoa (eta ez **joanarazi*)

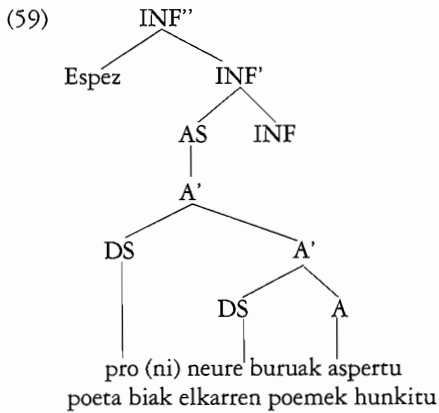
Honek esan nahi luke horrelako hizkeretan kausatiboa italieraz bezala, AS mugidaren bidez, sortzen dela...

(43) Bide batez, (25e) eta honako bikotea erkarutakoan:

(i) a. * Mireni eta Joni elkar gustatzen zaie/zaizkie

b. Mireni eta Joni elkarren koadrilak gustatzen zaizkie

badirudi *neure, bere burua* bezalakoetan anaforatasuna *neure/bere*-n edo datzala. Honetaz ikus Rebuschi (1993).



Bistan denez, S-Egituran behintzat, bai *pro*-k bai *poeta biak* DS-ek *neure buruak* eta *elkarren poemek* o-komandatzen dituzte hurrenez hurren. Belleti eta Rizziren arabera, nahikoa da Uztardura Teoriaren A Hatsarrea (“anaforek uztarturik egon behar dute bere eremu hurbilean”) S-Egituran bertan bete daitekeela suposatzea; (24)-(25) multzoetan S-Egituran A(zaleko)-Egiturako osagarri denak o-komandatu eta uztartu egingo luke subjektua izango dena, Uztardura Teoria obedituz.⁴⁴

3.3.3. Kezka(tu)-ren osagarria susmagarria da.

Belleti eta Rizziren hurrengo argudioa *kezka(tu)* eta kideen azaleko *nor* osagarriaren (hots, esperimantatzaile argumentuaren) *irlatasunean* oinarritzen da; euren arabera, DS (50-eko *Gianni*) hau ez du aditzak zuzenean L-markatzen (ez baita aditzaren ahizpa-ada-begia) eta hesia litzateke Azpikotasunaren Baldintzarako. Belletik eta Rizzik proposatzen ere dute elementu bat DS horretatik kanporatu eta AS-ri atxikiz gero ere (Chomsky 1986b-n proposatu bezala), ASren segmentu batek DS-ren hesitasuna bereganatu eta, beraz, perpausak nahikoa status degeneratua izango duela. Kontrastea honako perpaus bikotean (eta euskarazko itzulpenean) antzeman daiteke:

- (60) a. La ragazza di cui Gianni teme il padre
(?) Giannik (beraren) aitari beldur dion neska
b. * La ragazza di cui Gianni preoccupa il padre
* Giannik (beraren) aita kezkatzen duen neska (B & R 1988: 325)

Euskaraz ez dago argi horrelako kanporaketak zilegi diren. Artiagoitia (1992) lanean horrelakoak baztertu arren, argi uzten da halaber izenordain berrekileek⁴⁵ horrelako Azpikotasunaren Baldintzaren urradurak salba ditzaketela:

- (61) a. * Giannik aita gorrotatzen duen neska ...

(44) S-Egiturarik gabeko Chomskyren Egitasmo Minimalistan UT LFn soilik aplikatuz gero, argi dago *kezka(tu)* bezalakoan anaforadun subjektua jatorrizko gunean interpretatu behar dela; hau da berreraiketa beharrezkoa dela Argumentu-mugimendua izan arren. Chomskyk (1993: 37) kontrakoa idarokitzen du.

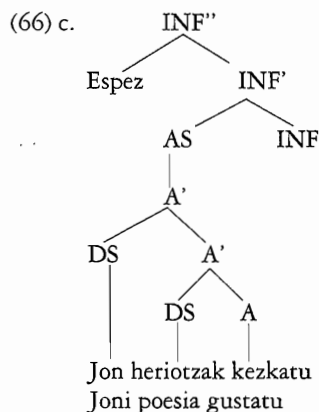
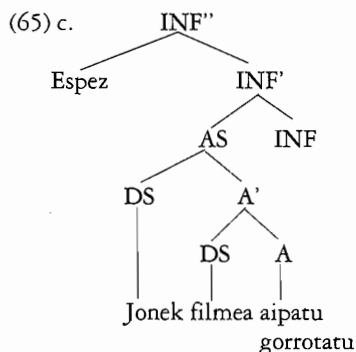
(45) “Resumptive pronouns” (“resume”, *berrekin*) *izenordain berrekileak* itzultzen ditut. Hots, galdu-tako hariari berrekiten dioten izenordainak.

3.3.5. *Laburbilduz...*

Azpiatal honetan ikusi dugu Belletik eta Rizzik *preoccupare/ kezka(tu)* tankerako aditzei (50)-eko S-Egitura leporatzeko ematen dituzten argudio gehienak euskaraz ere berretsi ahal direla ñabardura gutxi batzuekin eta, areago, argudio berri bat eman daitekeela eurek diotena indartzeko. Honek guztiak inplikatzten du balio *aktiboa* eta *pasiboa* eragiten duten aditzen argumentu/osagarri egitura azken batean ez dela hain desberdina: bai aditz iragankor arruntek (*gorrota(tu)* itxurakoek barne) eta bai *kezka(tu)* eta *gusta(tu)* sailekoek biek dute S-Egituran aditzaren ahizpa-adabegia den barne argumentu edo DS osagarri bat, normalean thema θ -erolduna, eta DS horixe da *garri*-atzizkiaren bidez kanpo argumentu edo bihurtzen dena:

- (65) a. [... Jonek [A' filmea aipatu] == filmea aipagarria da
 b. [... Jonek [A' filmea gorrotatu] == filmea gorrotagarria zen ⁴⁷

- (66) a. [... Jon [A' heriotzak kezkatu] == heriotza kezkarria da
 b. [... Joni [A' poesia gustatu] == poesia gustagarria da



Hau da, batetik (65c)-n aditzaren ahizpa-adabegia den *filmea* DS eta bestetik (Belletik eta Rizziren analisisan behintzat) S-Egitura islatzen duen (66c) diagraman *kezka(tu)* eta *gusta(tu)* aditzen ahizpa-adabegi modura irudikatzen diren *heriotza* eta *poesia* DSak dira *garri*-k subjektutzat hartuko dituen argumentuak.

Puntu honetan zenbait ohar egin beharrean naiz Belletik eta Rizzik bere proposamena eta Kasu Teoria nola uztartzen dituzten hobeto ulertzeko; esaterako, thema argumentuak kasu subjektiboa duela azaltzeko, eurek argudiatzen dute *preoccupare/kezka(tu)* eta *piacere/gusta(tu)* aditzen esperimenteraile argumentuak *berezko* kasu akusatiboa edo datiboa jasotzen duela. Hona hemen bakoitzerako proposaturiko itxuraketa lexikoa:

Hor *berri txarrek*, *filmeek* ezinbestean jo behar dira zehaztutzat. Hortaz, objektu-komuntadura (absolutiboan agertzea) ezinbesteko baldintza (baina ez nahikoa) da DSek interpretazio zehaztugabea eduki dezaten.

(47) Beheko diagramak bere egiten du AS barneko Subjektuaren Hipotesia, noski.

- (67) a. *preoccupare*: A: esperimentatzailea, thema
 |
 akusatiboa
 b. *piacere*, A: esperimentatzailea, thema
 |
 datiboa

Hots, *preoccupare* sailean esperimentatzaile θ -errola duen argumentuak berezko kasu akusatiboa du, eta *piacere* sailean, berriz, berezko kasu datiboa. Ez klase batak ez besteak ez dute kanpo argumenturik (cf. 4.1 atala). Itxuraketa lexikook hatsarre birekin osatzen dituzte Belletik eta Rizzik:

- (68) a. Esperimentatzaileak thema asimetrikoki o-komandatu behar du
 (Hierarkia Thematikoa)
 b. Aditzak egiturazko kasua ezartzen du kanpo argumentua edukiz gero
 (Burzioren generalizazioa)

Itxuraketa lexiko horien eta hatsarre bi hauen ondorioz, esperimentatzaileak S-Egituran thema baino gorago egon beharra dauka baina berezko kasu akusatiboa (edo datiboa) jasoko du; thema argumentuak, oster, ezin du aditzetik kasurik jaso (68b-gatik), eta [Espez, INF]-era mugitu beharra dauka kasu subjektiboa jasotzeko. Kasu Teoriaren inguruko proposamen honek mugak eta arazo argiak ditu eta ez da gure ardura horiek guztiak orain erabakitzea; euskaraz proposamen hau nola molda daitekeen ikusteko, ordea, irakurleak ikerlan honen eranskinera jo besterik ez du.⁴⁸

Nolanahi ere, inork Belletik & Rizziren analisia (zatika edo orokorrean) desagokia dela erakutsiko balu ere (esaterako Pesetskyk (1995) arrazoi badu), mantendu egingo litzateke hemen esan dugunaren funtsa: *kezka(tu)* eta antzekoak tipologikoki *preoccupare*-ren tankerako aditzak direla zalantzarik gabe, eta *garri* atzizkiak berdintsu tratatzen dituela beronen azaleko subjektuak eta aditz iragankorren osagarriak. Horraino eta horretaz seguru egon gaitezke. Belletik eta Rizzik θ -errol zehatzak aipatzen badituzte ere, berdin-berdin molda daiteke haien proposamena aldagai hutsak (Grimshaw 1990) edo azpikategorizazio hutsa (Emonds 1991) erabiltzen dituzten azterbideetara, geroago (4. atalean) erakutsiko dudanez.

Aurrera baino lehen, beste kontu bat argitu behar dugu: ea *kezka(tu)* eta kideez esandakoak balio duen *garri*-ren balio *aktiboa* eragiten duten beste aditzetarako, alegia bitarteko-thema argumentu-egituradun *erakuts(i)* sailerako. Hala izanez gero, erabateko indarra edukiko luke *garri* biak bakarria direla dioen hipotesiak.

3.4. *Erakuts(i)* eta kideen jokabidea

Orain arte, (3.3) azpiatalean bereziki, erakutsi dugu *garri*-ren balio biak eragiten

(48) Azalpen-idarokizuna zertxobait aurrera dezadan: euskaraz *kezka(tu)* saileko esperimentatzaile argumentuak berezko kasu absolutiboa jasoko luke, eta *gusta(tu)* sailekoak berezko datiboa. Lehenaren kasuan, libre geratzen den thema argumentuak ergatiboa izango du ezinbestean (absolutiboa bitan erkatu/ezarri ezin delako); bigarrenaren kasuan, Bobaljik-en (1993) Nahitaezko Kasuaren Parametroaren arabera, espero izatekoa da beste argumentuak (= themak) euskaraz nahitaez gauzatu behar den absolutibo kasua jaso/erkatuko duela. Ikus, dena dela, eranskina.

dituzten aditzek oso S-Egitura antzekoak sortzen dituztela eta S-Egitura horien arabera *garri*-ren batasunaren teoria defenda daitekeela (batasun horren berri nola eman 4. atalean aztertuko dugu). Baina bitarteko θ -errolun subjektua duten *erakuts(i)* tankerako aditzak (atzizkiaren balio *aktiboaren* bigarren eragileak) alde batera utzi ditugu (3.3) azpiatalean. Aditzok *kezka(tu)* eta kideen ezaugarriak (alegia subjektu eratorriaren ezaugarriak, Uztardura Teoriarekiko datu bitxiak, eta osagarriaren opakutasun efektuak) agertzen ote dituzten argitu beharko genuke aurrera baino lehen. Nire konklusioak puntu honetan ez dira behin betikoak, nahiko zalantzak-koak baizik.⁴⁹ Edozelan ere, mugatuko naiz aditzon S-Egitura *kezka(tu)*-renaren antzekoa izan litekeela idarokitzera. Datozen ikerketek erabaki beharko, beraz.

Gogora dezagun nolako aditzak diren hauek: batetik bitarteko (inoiz lokatibo?)-thema interpretazioa dutenak eta *garri* atzizkia balio *aktiboarekin* onartzen dutenak daude; eta bestetik egile-thema eta bitarteko-thema interpretazio biak onartu eta *garri* atzizkia adiera biek in onartzen dutenak daude. Hona hemen:

- (69) ager(tu), ahaz(tu) "ahaztarazi", akuila(tu), altxa(tu), apain(du), arin(du), as-tun(du), atzera(tu), aurrera(tu), azkar(tu), babes(tu), baskula(tu), begira(tu), ("libratu/salbatu"), behaztopa(tu), berandu(tu), bera(tu), bero(tu), (gogo)bete, biguin(du), bizi(tu), bultza(tu), dei(tu), deklaratu(tu), (des)ohora(tu) desu-ger(tu), dilui(tu), disolba(tu), eder(tu), eragin, eragotz(i), erakuts(i), erna(tu), estal(i), estu(tu), eutsi, freska(tu), gazi(tu), gehi(tu), geldi(tu), gorde, goza-tu), handi(tu), hil, hoz(tu), isola(tu), ito, itsu(tu), kita(tu), kutsa(tu), labain-(du), labur(tu), lagun(tu), lerdin(du), lirain(du), on(tu), oroi(tu), osa(tu), piz(tu), sendo(tu), traba(tu), txiki(tu), zabal(du), zula(tu)
- (70) adieraz(i), argitu (?), bereizi, gogora(tu), gomuta(tu), kondena(tu), kontso-la(tu), luza(tu), pasa(tu) (?), salba(tu), seinala(tu), urra(tu)

Ikus dezagun nola jokutzen duten aditz hauek Belletik eta Rizzik proposaturiko test bakoitzarekin.

- a. Subjektuari zuzendutako 3. pertsona pluraleko *pro* hautazkoaren interpretazioari dagokionez, *erakuts(i)* eta kide diren aditz hauek *kezka(tu)* eta aditz ez-akusati-boen moduan jokutzen dutelakoan nago. Ondoko perpausak ez baitira, oker ez banago, onargarriak parentesi arteko jarraipenarekin:

- (71) a. arrazoa duzula erakutsi didate... (* Jaurlearitzaren inkesta izan da)
 b. Gaisoa ito dute... (* etxeko giroa izan da) .
 c. Urte hartan presoekiko tratua bigundu egin zuten...
 (* familiakoen presioa izan zen)
 d. Gorpua estali dute... (*Baliteke elurra izatea)

Hau da, hautazko interpretazioa (interpretazio *arbitrarioa*) bakarrik litzateke zi-

(49) Grimshaw-ek (1990) eta Emonds-ek (1991), esaterako, ez dute deus aipatzen bitarteko theta-errola duten subjektuen izaeraz. Euren *-er* izen eratorrien ikerketan, Levin eta Rappaport-ek (1992: 145-146) eta Rappaport eta abarrek (1993), berriz, subjektuok kanpo argumentutzat jo daitezkeela aldarrikatzen dute:

(i) The door was unlocked by the key (Rappaport et alii 1993: 43)

Baina euskarazko *garri*-ren azterketak kontrako ondorioa garamatza...

legi *erakuts(i)*, *ito*, *biguin(du)*, *estal(i)* aditzen egile-thema interpretaziopean, baina ez bitarteko-thema interpretaziopean:

- (72) a. arrazoa duzula erakutsi didate... (Jon bera izan da)
 b. Gaisoa ito dute... (ama izan da)
 c. Urte hartan presoekiko tratua bigundu egin zuten... (espexeko zuzendaria izan zen)
 d. Gorpua estali dute... (hildakoaren ama izan omen da)

- b. Egitura inperzonalarekiko jokaera ez dago guztiz argi, baina ematen du egitura inperzonalean isiltzen den argumentuak egilea izan behar duela, baina inola ere ez bitartekoa (azken hau benetako kanpo argumentua ez bailitzan edo). Ondorio hori atera daiteke perpaus inperzonal bati bitarteko subjektua duen jarraipena erantsi eta berau egile subjektua duen jarraipenarekin erkatuz:

- (73) Iaz jende asko lagundu zen hemen.
 a. ?? izan ere, alkatearen gestioak lagundu zuen.
 b. izan ere, alkateak berak lagundu zuen.
 (74) Animalia arriskutsuenak hil dira herrian;⁵⁰
 a. ?? hil ere, epidemiek hil dituzte. b. hil ere, baserritarrek hil dituzte.
 (75) Ospitale honetan gaiso asko osatzen dira;
 a. ?? hain zuzen ere, dagoen teknologia aurreratuak osatzen ditu.
 b. hain zuzen ere, dauden sendagile bikainek osatzen dituzte.
 (76) Bihar gauerako zuen kartel guztiak estaliko dira;
 a. ?? estali ere, pintadek estaliko dituzte.
 b. estali ere, geuk estaliko ditugu.

Beraz, test honekiko, *kezka(tu)*-ren subjektuak eta *erakuts(i)* eta abarren bitarteko subjektuak berdintsu jokutzen dute.

- c. Uztardura Teoriarekiko portaera konprobatzea zail da oso, sarri semantikoki arraroak diren perpausak sortzen zaizkigulako. Hala ez denetan, ordea, ematen du anaforak zilegi direla subjektu barruan (egile interpretaziorik gabe):

- (77) a. Horrela segituz gero, neure buruak hilko nau!⁵¹
 b. Nerbioek jota nagoenean, neure buruak itozten nau.
 c. Elkarrenganako konfidantzak lagundu zigu aurrera ateratzen.
 (*versus* *Elkarren adiskideek lagundu ziguten ...)
 d. Neure buruak adierazten dit horrelako larrialdietan zer egin.
 e. Elkarren bisitaldiek asko kontsolatu gaituzte azken boladan.
 (*versus* *Elkarren lagunek kontsolatu gaituzte azken boladan)
 f. (?) Fedeak barik, zeure buruak salbatuko zaitu!

Hiru test hauek,⁵² orduan, baietsi egiten dute nola edo hala *erakuts(i)* bezalako aditzen bitarteko subjektua subjektu eratorria edo izan daitekeela.

(50) Perpaus hau inperzonal modura hartu behar da ("Se han matado..."), ez aditz ez-akusatibo modura ("Han muerto...").

(51) Hots, neuk egindakoak, nire ekintzek hilko naute. Ostera, suizidatu nahi badut (ni=egilea), ez dut (77a) esango, "neure burua hilko dut" baino.

(52) Pasibiazioa frogatzat har badaiteke, hona hemen kontraste posibleak:

3.5. Laburpena eta ondorio teorikoak

Atal honetan hauxe saiatu naiz erakusten: *garri* biek (*aktiboa* eta *pasiboa*) antz handia dutela (hots: biek atzizkia hartzen duen aditzaren lehen DS osagarria litzatekeena *garri*-dun adjektiboaren subjektu bihurtzen dute) eta, azken finean, *bat bera izan daitezkeela* Belletik eta Rizzik (1988) *preocupare/kezka(tu)* aditzetarako proposaturiko analisi ez-akusatiboa onartuz gero. Argudiatu bezala, neurri batean behintzat *erakuts(i)* tankerako aditzek ere *kezka(tu)* aditzen ezaugarriak agertzen dituzte, eta badirudi aditzon bitarteko subjektuak subjektu eratorriak direla, aditzaren nolabaiteko osagarriak.

Gertakari hauei teoriaren ikuspegitik begiratuaz, esan daiteke *garri* bezalako atzizki baten izaerak Belleti eta Rizziren proposamena areago indartzen duela: euren azterbidean *preocupare/kezka(tu)* bezalako azaleko subjektuak argumentu-egituraren islada den S-Egituran aditzaren lehen DS osagarriak besterik ez dira eta, ondorioz, espero izatekoa da noizbait aditz iragankor arrunten DS osagarrien antzera jokatzea. *Garri*-k hain zuzen ere horixe uzten du agerian. Bestela esanda: *garri* bezalako morfema baten agerpena da, hain zuzen, Belleti eta Rizziren hipotesiak eratorpen morfologiarako (hizkuntza bakoitzak dituen berezitasunen muga) iragarriko lukeena.

Puntu honetarako iritsita, zilegizko galdera bat ere egin daiteke: zein arrazoi dugu *garri* biek bakarra *izan behar* dutela pentsatzeko? Nik uste dut hiru arrazoi gutxienez eman daitezkeela:

- Hasteko, balio bikoiztasuna aipatu arren, tradizio gramatikalak ez ditu inoiz ere *garri* morfema bi bereizten izan;
- Garri*-ren bidez adjektiboak sortzen dituen eragiketa morfologikoaren emankortasuna bi balioekin ikusten da (ikus (27)-ko zerrenda), eta ezin da esan bata bestea baino emankorragoa denik;
- Bokal aldaketaren arau fonologikoak *garri* bakarrari eragiten dio, eta ez dago beraz bereizketa susmarazten digun arazoirik.

Hortaz, *garri* bakarra dugula onartuko dut, ez baitago morfologi prozedura biren aurrean gaudela pentsatzeko inolako argudiorik (erdal itzulpenarena ez bada).

4. *Garri*-ren batasuna posible ote da? Lau azterbide

Orain arte, argi eta garbi utzi dugu: (a) *garri* morfema aditz morfema dela, eta adjektiboak emankorki sortzen dituena; (b) *garri* morfemaren balio biak bakar batean bil daitezkeela (eta, beraz, bildu behar direla), beraren bidez sortzen den adjektiboari dagokion subjektua oinarrizko aditzaren lehen osagarria litzatekeen determinatzaile sintagma delako kasu bietan. *Garri*-ren batasunaren berri ematea (alegia, euskal hiztun batek *garri* morfemaz duen gramatika jakintza islatzea), testuinguru honetan, erronka handia da: batetik, proposatzen den azterbideak jaso eta islatu egin behar du

-
- Alarguna {lagunek / *? alkoholak} kontsolatua da.
 - Jon {IRAk / ?? lehegailuak/ ?? egoera politikoak} hila izan zen.
 - Gaisoa {Jesusek/ ??fedek} osatua izan zen

garri bezalako morfema bat zerk egiten duen posible (hau da *garri* sufixazioa nola den posible Gramatika Unibertsalean) eta, bestetik, agerian utzi behar du zertan den ezberdina gainerako eragiketa morfologikoetatik eta beste hizkuntzetan aurkitzen diren antzeko morfemetatik. Bigarren helburuari dagokionez, ohartu behar dugu azken batean euskarazko *garri* honek elkartu egiten dituela ingelesezko *able* eta *ing* adjektibozkoaren balioak, besteak beste, Williams-ek (1981) eta Brekke-k (1988) ikertuak izan direnak, hurrenez hurren. Nire iritzian, teoriak *garri* sufixazioaren bidez sortzen diren edo sor daitezkeen adjektiboak soilik azaltzeko bezain murrizkorrak behar du izan, baina aldi berean antzeko morfemekiko ezberdintasunak azaltzeko bezain malgua ere behar du izan.

Hau gogoan dugula, lexikoian gertatzen diren eragiketa morfologikoak azaltzeko eman diren lau azterbide hartuko ditut aintzat: theta-errolena, argumentu-egitura-rena, osagai-hautapenarena (o-hautapena aurrerantzean), eta Pesetskyk bultzaturiko zero-morfemen azterbide berriagoa. Ikusiko denez, bigarren eta hirugarrenek soilik isla dezakete, neurri mugatu samarrean hala ere, *garri* morfemaren jokabidea.

4.1. Williams-en (1981) iraunkortasun tematikoa

Williams-ek (1981) proposatu zuen elementu lexiko baten argumentu-egitura alda dezaketen morfologi eragiketak bi besterik ezin direla izan, hots: “kanporatu bedi *x*”, eta “barneratu bedi *x*”, non *x* theta-errolen aldagaiak diren. Izan ere, Williams-entzat argumentu-egitura elementu lexiko batek izan ditzakeen “labeldun” argumentuen zerrenda denez, bertan theta-errol zehatzak aipatzen dira theta-errol horien artean kanpo argumentua (hots, subjektua izango dena) nabarmenduz; esaterako, honakoa genuke *jo* aditzaren argumentu-egitura:

(78) *jo*: (*egilea*, thema)

Hots: *jo* aditzak argumentu bi ditu, *egile* bat eta *thema* bat, eta lehena da kanpo argumentua.

Funtsean, beraz, aukera bi ditugu, morfologi eragiketetan eskuarki iraunkortasun tematikoa dakarten aukera bi: (a) *x* argumentu-mota bat kanporatzeak jatorrizko kanpo argumentua ezabatu eta beste bat kanpo argumentu modura azpimarratzea dakar; eta (b) *x* argumentu-mota barneratzeak jatorrizko kanpo argumentua gaineratzen den argumentu berriarekin parekatzea dakar, argumentu berria aditzetarako *Egilea*, edo izenetarako *R* (*R* = izen berriaren *balio erreferentzialaren markatzaile* dena) izan daitekeelarik. Kanporatzearen adibidea *garri* bera izan liteke ikusiko dugunez; barneratzearen adibidea *-le* sufixazioa litzateke:

(79) *jo*: (*egilea*, thema) — jole (*R*, *R*=*egilea*, thema)

Alegia, *-le* atzizkiak *R* argumentua eransten du eta *R* argumentu horrek jatorrizko kanpo argumentua (*egilea*) kontrolatzen du.

Lehen begiratu batean bederen, *garri*-ren araua “kanporatu bedi thema” eragiketatzat *jo* daiteke; aditzaren kanpo argumentua (egotekotan) ezabatu eta thema argumentua kanpo argumentu bihurtzen duen eragiketatzat alegia:

(80) Kanporatu (Thema):
aipatu(tu) A, (*egilea*, *thema*) — aipagarri, *Adj*, (*egilea*, *thema*)

(81) a. Jonek artikulua aipatu du (Jon = *egilea*; artikulua = *thema*)
b. Artikulua aipagarria zen (artikulua = *thema*)

(81b)-n nabari denez, egia da *garri*-dun adjektiboaren subjektuak aditzaren themari dagokion theta-errola jasoko lukeela. Beste horrenbeste esan liteke *kezka(tu)* eta *gusta(tu)* aditz psikologikoei dagokienez.⁵³

(82) Kanporatu (Thema):
a. *kezka(tu)* A, (*esper*, *thema*) — *kezkarri*, *Adj* (*thema*, *esper*)
b. *gusta(tu)* A, (*esper*, *thema*) — *gustagarri*, *Adj* (*thema*, *esper*)
(83) a. Heriotzak agureak kezkatzen ditu (*heriotza* = *thema*)
b. Heriotza kezkarria da (*heriotza* = *thema*)
c. Poesia gustatzen zaio Ainhoari (*poesia* = *thema*)
d. Poesia gustagarria da (*poesia* = *thema*)

Zoritxarrez, azaleko egokitasun hau apurtu egiten da gertakariak sakonago aztertzen ditugunean: hasteko, hemen emandako erregelak (“kanporatu bedi (*thema*)”), Williams-ek *able* adjektiboetarako emandakoaren antzekoa izan arren, ingelesez sortzen ez dituen emaitzak sortzen ditu. Williams-ek idarokitzen du aditz ez-akusatiboek araua jarrai dezaketela *perishable* (“percedero”) bezalako adibideak daudelako (berdintsu dio Anderson-ek (1992)); euskaraz, esana dugu honezkero horrelakorik ez dela gertatzen nahiz eta aditz ez-akusatiboan subjektua *thema* izan:

(84) *bukagarri, *etorgarri, *erorgarri, *egongarri, *irtengarri, *ibilgarri, *jaio-garri, *joangarri, ... (= erka (46)-rekin)

Williams-en azterbidean oinarritutako arauak, beraz, ezin ditu aditz ez-akusatiboak alde batera utzi, *garri*-ren jokabidea azaltzeko behar dugunaren kontra,⁵⁴ zentzu honetan, indartsuegia litzateke.

Bigarren, Williams-en araua zuzena balitz, argi dago aditz psikologikoei ere eragin beharko liekeela ingelesez euskaraz bezala; baina predikzioa ez da betetzen:

(85) a. readable, promisable, perishable, ...
b. *frigtenable, *amusable, *worriable, ... (something that frightens, amuses, worries)
(baina *kezkarri* = *frightening*, *dibertigarri* = *amusing*, ...)

Honek inpliketzen du ingelesezko aditz psikologikoak araua ez jarraitzeko espreski markatu beharko liratekeela (kanporatu egin daitekeen *thema* argumentu bat eduki arren), nik neuk nola ez dakidala. Nolanahi ere, prozesu morfologikoei azaltzen omen duten iraunkortasun tematikoaren hipotesia ahuldu beharko litzatzeke.

(53) B & R-k (1988) itxuraketa lexikoak proposatzerakoan bere gain hartu zuten azterbidea Williams-ena da hain zuzen. (82) eta (83)-an, laburtzearen, B & R-k esperimenteraile argumentuetarako proposatzen duten berezko kasu akusatiboa (edo absolutiboa) eta datiboa kendu dira.

(54) Ez dakit ingelesez aditz ez-akusatiboek noraino onartzen duten *able* atzizkia; baliteke Williams-en araua ingeleserako bererako ere desegokia izatea.

Hirugarrenez, “thema argumentua kanporatzearen” arau honek huts egiten du aditz ez-psikologikoen kasuan kanporatzen den argumentua thema ez den guztietan; eta horrelako batzuk daude adiera *aktiboan* baina baita *pasiboan* ere:

- | | |
|--|---|
| (86) a. ukigarri (... , <i>lokatiboa</i>) | e. itogarri (... , <i>bitartekoa/lokatiboa</i>) |
| b. adierazgarri (... , <i>bitartekoa</i>) | f. salbagarri (... , <i>bitartekoa/lokatiboa</i>) |
| c. bizigarri (... , <i>lokatiboa</i>) | g. urragarri (... , <i>bitartekoa</i>) ⁵⁵ |
| (“habitable” adieran) | h. ... |
| d. estalgarri (... , <i>bitartekoa</i>) | |

Egia esan, *garri*-ren arau honek *thema* errolari erreferentzia egiteak azken batean *thema* barne argumenturik arruntena izatea islatzen du; bestetik, egia ere da “bitartekoa kanporatzea” datekeela *garri*-k eragin dezakeen bigarren argumentu-egitura aldaketa. Honen arabera, bi arau proposa litezke: (1) (Thema) kanporatzea, eta (2) (Bitartekoa) kanporatzea. Baina orduan bat bera dirudien eragiketaren azalpena bikoiztu eta, ondorioz, ilundu egingo genuke.⁵⁶ Gainera, azterketa sakonagorik ezean, ez dago argi *ukigarri* bezalako adibideak gehiago ez ote diren; azken batean *garri*-ren subjektua *thema* eta bitartekoa ez den argumentu-mota berri bat dela aurkitzen dugun aldioro, arau bi hauetaz gain arau berri bana proposatu beharko genuke.

Hortaz, ez dirudi egokia denik morfologi arau honek theta-errol zehatzei aipamena egiteak, ezer argitzen duenik, ezta predikzio egokirik egiten duenik ere. Beste zenbait morfema aztertutakoan, ondorio honexetara iritsiak dira, besteak beste, Levin eta Rappaport (1986, 1988, 1993), Rappaport eta Levin (1988), Zubizarreta (1987) eta Emonds (1991).

4.2. Argumentu-egituraren analisisa: Grimshaw (1990)

Nik dakidala, Grimshaw (1990) da argumentu-egituraren (a-egitura aurretzean) existentziaren aldeko saiorik indartsu eta artikulatuena. Grimshaw-entzat a-egitura itxuraketa lexiko-semantikoen (Jackendoff-en Egitura Lexiko Kontzeptualak) eta Sakoneko Egituraren artean dagoen aurkezpen maila egituratua dugu eta bertan predikatu bakoitzaren argumentuen arteko gorentasun erlazioak islatzen dira.

Aurkezpen maila hau predikatuen semantikatik erator daiteke eta S-Egituraren itxuraketaren baldintzatzaile dugu; beraren baitan ez dugu theta-errol aurkitzen, aldagaiak eta aldagaien arteko gorentasun erlazioak baizik. Eta berauek, beti ere Grimshaw-en arabera, alor edo maila biren arabera taiutuak: maila tematikoa eta maila aspektuala. Maila tematikoan argumentuak hierarkia baten arabera egituratzen dira. Egile argumentua beti da argumenturik gorena; esperimentatzaile argumentua helburua/ iturria/lekutasuna baino gorago eta nabarmenago gelditzen da:

(55) Subjektu lokatiboak agian uste baino ugariago dira:

- | | |
|--|---|
| (i) a. Madrilek ito egiten nau. | b. Madril itogarria da. |
| (ii) a. Egoera larri hartan Parisek {sendatu/salbatu} ninduen. | b. Paris izan zen nire {sendagarria/salbagarria}. |
| (iii) a. Portventurak oso dibertitu nau. | b. P. dibertigarria izan da oso. |

(56) Esaterako: (thema, bitarteko) argumentu-egituradun aditzen (=erakuts(i) sailaren) kasuan, Williams-en azterbideak nola bermatu/aurrean lezake *garri*-ren arauak bitartekoa argumentua soilik kanporatuko duela?

(87) (Egilea (Esperimentatzailea (Helburua/Iturria/Lokatiboa (Thema))))

Maila aspektualak argumentuen bigarren analisi semantikoa egiten du, predikatuak adierazten duen gertaeraren aspektua eta egitura deskonposatuaz.⁵⁷ Maila biok ez dute zertan bat etorri. Esaterako, Grimshaw-entzat, *fear/gorrota(tu)* eta *frighen/kezka(tu)* aditzen argumentu-egitura aldetiko ezberdintasuna honetara laburbiltzen da: lehenaren kasuan esperimentatzaile argumentua thema baino gorago dago bai maila tematikoan bai maila aspektuean; bigarrenaren kasuan, berriz, esperimentatzaile argumentua thema baino gorago dago maila tematikoan baina maila aspektuean themak gertaeraren eragiletzat kontatzen du (aditz hauek kausatibo antzekoak dira Grimshaw-entzat) eta gorago legoke esperimentatzailea baino:

(88) Egoera psikologikoa: *fear* ("zerbaiti beldur izan")

(x	(y))
Esp	Th
1	2

(89) Kausatibo psikologikoa: *frighen* ("ikara(tu)")

((x	(y)))
Esp	Th
2	1

Maila bien arteko desoreka hau da *fear*-en kasuan esperimentatzaile argumentua subjektu legez azaltzera bultzatzen duena baina *frighen*-enean osagarri legez azaltzera behartzen duena.

Grimshaw-ek, bestalde, *kanpo argumentua* maila bietan nabarmenen edo goren gelditzen den argumentutzat definitzen du; horren arabera, *frighen* bezalako aditzek ez dute kanpo argumenturik a-egituran; ikus Grimshaw (1990: 2, 3 atalak) aldarrikapen honetatik ateratzen diren ondorioak balioztatzeko. Hala ere, eta Grimshaw-i jarraituaz, badute S-Egituran subjektua, (89)-ko maila aspektualak idarokitzen duenez.⁵⁸ Kanpo argumenturik eza parentesi bikoitzean sartuaz islatzen da; hortik, goiko (88) eta (89) adibideen arteko ezberdintasuna.

Gauzak horrela, nola defini daiteke *garri* sufizazioa Grimshaw-en teorian? Oro har, Grimshaw-entzat eratorpenaren eragiketa morfologikoak a-egituran definitzen

(57) Esaterako lorpen ("accomplishment") aditzak bi azpigertaeratan bana daitezke: jarduera bat eta egoera bat; *lan egin* bezalakoek *jarduera* osagaia baino ez dute; ez-akusatibo gehienek *egoera* edo *egoera-aldaketa* osagaia baino ez dute. Grimshaw-en iturria Pustejovsky 1996 da eta ikus bertako erreferentziak.

(58) Grimshaw-ek (1990) ez du onartzen B & R-ren (1988) analisia; azken hauentzat *frighen/preocupare/kezka(tu)* aditzen azaleko subjektua SEn osagarria da, aditzaren ahizpa-adabegia, baina Grimshaw-entzat ez. Grimshaw-ek ondorioz UT-ren datuen azalpena nahikotxo korapilatzen du 5. atalean, ekarpen handirik gabe nire uste apalean. Bestalde, Grimshaw-ek B & R-en azterbidea baztertzeo darabiltzan argudio batzuk eztabaidagarriak dira: (a) esaterako, hizkuntzaz hizkuntza *preocupare* aditzen tipologia iraunkorra delako aldarrikapenak ez dirudi zuzena Francok (1992) erakusten duenez; (b) Grimshaw-ek berak aitortzen du *fear/temere* aditzen maila aspektualaren analisia nahiko estipulatioa dela; (c) *piacere* aditzez Grimshaw-ek ez du zer esan handirik... *Frighen/preocupare* sailean subjektua edo objektua nor den maila aspektualak zein zehaztopen lexikoak markatzen dutela ere, kontua da a-egitura aldetik sail honek ez duela kanpo argumenturik.

diren eragiketak dira eta gorentasun tematikoaren hatsarreari eusten diote; esaterako, aditzetik eratorritako [Izen-Aditz+atzizki] hitz elkartu sintetikoetan izen horrek beti izan behar du a-egituran beheren dagoen argumentua:

- (90) a. Ikasleen izen-ematea (*izen* = thema, *ikasleen* = egilea)
 b. * Izenen ikasle-ematea (*izenen* = thema, *ikasle* = egilea)

Hau da, ezin da egile argumentua hitz elkartuan agertu, thema argumenturik bada-go. Aztergai ditugun adibideei dagokienez, *a priori* behintzat irudikatu egin liteke *garri* atzizkiak eragiten duen aldaketa berdintsua dela *aipa(tu)* bezalako adibide batean zein *kezka(tu)* bezalako batean. Kategoria aldaketak R kanpo argumentua (izenek eta adjektiboek duten balio erreferentzial-predikatiboa islatzen duena) gehitzea dakar:⁵⁹

- (91) a. $aipa(tu) \rightarrow aipagarri$ b. $kezka(tu) \rightarrow kezkagarri$
 $(x(y)) \rightarrow (R(x(y)))$ $((x(y))) \rightarrow (R(x(y)))$
 $A \rightarrow Adj$ $A \rightarrow Adj$

Hau da, kasu bietan argumentu biko aditz batean argumenturik beherena uztartzen duen R kanpo argumentua gehitzen da. Ematen du morfologi prozesuak ez duela "ikusten" noraino dagoen barneratuta argumentua gorentasun erlazioan: (y) (91a) adibidean lehen barne argumentua da, baina (91b)-n bigarrena (ikus parentesiak).

Baina (91)-k behar du beste zehaztapen bat: (91a)-n kanpo argumentu bat gehitzen bada, horrek esan nahi du aditzaren jatorrizko kanpo argumentua ezabatu behar izan dela ("suppression"); (91b)-n, ostera, aditzak ez du benetako kanpo argumenturik eta beraz *x* argumentua ez da desagertzen. Beraz, birmolda dezagun ares-tiko (91):

- (91') a. $aipa(tu) \rightarrow aipagarri$ b. $kezka(tu) \rightarrow kezkagarri$
 $(x(y)) \rightarrow (R(x-0(y)))$ $((x(y))) \rightarrow (R(x(y)))$
 $A \rightarrow Adj$ $A \rightarrow Adj$

Horrek auresaten du *aipagarri* bezalakoek ez dutela bestelako argumenturik onartzen, baina bai, ostera, *kezkagarri* bezalakoek. Predikzioa betetzen da, zalantzarik gabe:

- (92) a. * Artikulu hauek egilearen aipagarriak dira.
 b. * Artikulu hauek egile-aipagarriak dira.
 (93) a. Pailazoaren historiak umeen entretenigarri suertatu ziren.
 b. Pailazoak historiak ume-entreenigarri gisa erabili zituen.

Hau da, *aipagarri* bezalako adjektiboak ez dauka modurik *garri* sufizazioaren bidez ezabatutako aditzaren kanpo argumentua zena theta-markatzeko, dela genitiboz, dela hitz-elkarketaz; ordea, kanpo argumenturik ezean, adjektiboak theta-markatu egin dezake R argumentuak kontrolatzen ez duen beste argumentua, (93)-n nabaria denez.⁶⁰ Ondorio hau ezin hobeto ezkontzen da Grimshaw-en azterbidearekin.

(59) Grimshaw-ek, Williams-ek ez bezala, R argumentua adjektibo(-en balio predikatibo-)etarako ere onartzen du, adjektibo pasiboen azterketak erakusten duenez (Grimshaw 1990: 124-hh).

(60) (93)-ko adibideek ez dute bortxatzen Grimshaw-en gorentasun tematikoaren hatsarrea zeren (themaren uztartzaila den) R argumentua gehitzeak esperimendatzaila bihurtzen baitu argumenturik beherena.

Garri-ren sufizazioa a-egituran burutzen den eragiketa bezala hartuta, orain bateratu ahal ditugu (91'a) eta (91'b) modu orokorrean:

- (94) *Garri* sufizazioa
 aditza $[[J(x(y))]]$ — adjektiboa $(R(x(y)))$
 non [...] aukera burutu ezik, $x=0$ bihurtzen da

Printzipioz, argumenturik beherena uztartzen duen kanpo argumentua gehitzeak (= *R*) aditzaren jatorrizko kanpo argumentuaren ezabaketa ekarriko du, kanpo argumenturik badago (*x* parentesi bakarraren ondoan dagoenean, alegia).

Garri sufizazioaren arau honek argi uzten du aditz ez-akusatiboek eta ez-ergati-boek zergatik ezin duten atzizki hau onartu: araua hertsiki hartuz gero behintzat, *x* eta *y* argumentu bi behar direlako. Eta araua hertsiki hartuaz, hiru argumentudun aditzek ere ezingo dute halaber *garri* atzizkia onartu.⁶¹

Zer esan bitarteko theta-errola duten eta *garri*-ren balio *aktiboa* eragiten duten *erakuts(i)* saileko aditzei buruz? Zoritxarrez, Grimshaw-ek ez du ezertxo ere aipatzen tankera honetako aditzen argumentu-egituraz eta espekulazio hutsean geratu beharko da diodan hurrengoa. Azalpenaren koherentziari eusteko, ematen du horrelako bitarteko argumentu bat, azalean subjektua izan daitekeen arren, ezin dugula Grimshaw-en zentzuan kanpo argumentutzat jo (euskaraz bederen). Honen aldeko argudioa litzateke argumentuok postposizio-sintagma bezala ere azalera daitezkeela:

- (95) a. Lehendakariak bere haserrea {erakutsi/ adierazi} du (deklarazio ofizialaz).
 b. Deklarazio ofizialak lehendakariaren haserrea {adierazten/ erakusten} du.
 (96) a. Ertzaintzak hilketa argitu zuen (lekukoaren testigantzaz).
 b. Lekukoaren testigantzak hilketa argitu zuen.

Jo dezagun beraz aditzok aukeran dutela honelako argumentu-egitura molde bat:

- (97) adieraz(i), argi(tu): ((*y* (*z*))) [non *z* bitarteko argumentua den]⁶²
 2 1

Hala balitz, (egile argumenturik ezean...) ezerk ez luke oztopatuko (97) argumentu-egituradun aditzek *garri* sufizazioaren araua onartzea.

(61) Itxura baten, Grimshaw-ek *garri*-rako proposatu dudanaren antzeko analisia darabil ingelesezko *adjectival passive* delakorako eta analisi horretan aditz ez-akusatiboek eurek ere onartzen dute egitura. Grimshaw-ek jatorri bikoitza proposatzen du adjektibozko pasiborako: aditz iragankorren adjektibozko pasiboa partizipio pasibotik eratortzen du (beraz kanpo argumentua jadanik ezabatua dago); eta ez-akusatiboen adjektibozko pasiboa partizipio soiletik. Egia esan, guztiz erraza litzateke prozesu biok batzea eta *adjectival passive*-rako arau bakarra ematea:

- (i) aditza $[[x](y)[]]$ --> adjektiboa $(R <=y> [(x=0)(y)[]])$

Alegia, bihur ezazu argumentu biko edo bateko aditzaren argumenturik beherena edo barne argumentua kanpo argumentu; aditzaren jatorrizko kanpo argumentua, egotekotan, ezabatu egiten da. Beraz, (i) eta (94) arauen arteko konparaketak argitzen duenez, *adjectival passive* delakoak eta *garri* sufizazioak aditz mota desberdinei eragiten diete.

(62) Bitarteko argumentua azaleko subjektua izatea maila aspektualean gorenaz izateari leporatu beharko lioke Grimshaw-ek, *frighten/kezka(tu)*-ren kasuan bezala. Alternatiba gisa, Belletik eta Rizzik *preoccupare*-ren kasurako idaroki bezala, (*y*) argumentuak berezko kasu akusatibo/absolutiboa (edo objektu-komunztadura) behar duela zehaztu liteke lexikoian.

Laburbilduaz, itxura baten badirudi Grimshaw-en teoriaren barruan posible dela *garri* sufizazioaren araua formulatzea: argumentu biko argumenturik beherena uztartzen duen *R* kanpo argumentua gehitzean datza araua. Grimshaw-en proposamenean behar dugun emendakin bakarra formulazioan parentesiak onartzea da; parentesirik ez badago, arau ezberdin bi izango genituzke, jakina: bata ingelesezko *able* morfemari legokiokeena gutxi gorabehera (cf. *readable*), eta bestea ingelesezko *ing* adjektibulari legokiokeena (cf. *frightening*). Beraz, parentesiak ezinbesteko dira euskal morfemaren berri emango bada. Zalantzan geratzen da, hala ere, bitarteko (edo lokatibo) subjektua duten eta *garri* onartzen duten aditzen berri ematea.

4.3. Emonds-en (1991) analisi sintaktikoa

Ezer baino lehen, esan dezadan zaila dela Emonds-en (1991) azterbidea laburbiltzea (eta aplikatzen saiatzea) haren proposamenak inplikazio nahiko sakonak dituelako eta batez ere zehatza baino pragmatikoagoa delako.

Emonds-ek sintaxi hutsean oinarritutako hurbilketa semantikoa defendatzen du eta ukatu egiten du ohiko osagai-hautapenetik (= azpikategorizaziotik) kanpo lexikoaren barruan bestelako aurkezpen mailarik dagoenik; hortaz espreski baztertzen ditu argumentu-egiturak edota egitura lexiko-kontzeptualak, eta aldarrikatzen du hauen bidez eta hauetan oinarrituta egin ohi diren generalizazioak eta azalpenak o-hautapen hutsaren bidez egin/eman daitezkeela behin o-hautapena behar diren emendakinez aberastuz gero. Emendakinok, eta guri interesatzen zaigunera mugatuaz, lau edo dira:

- a. [+ lekutasun] bai aditzek bai postposizioek izan dezaketen berezko tasun sintaktikoa da;⁶³
- b. Aditzen theta-errol ezaugarriak (osagaien interpretazio ezaugarriak) azpikategorizaziotik erator daitezke;
- c. Talmy-ri jarraituaz, Emonds-ek bereiztu egiten ditu *Ground* (helburu, lokatibo, iturria, espermentatzaile biltzen dituen) argumentuak, *Figure* argumentuak (ohiko thema), eta *egile* argumentuak; bitartekoak eztabaidatik kanpo uzten ditu;
- d. oro har, *Ground* eta *Figure* interpretazioak elkarren osagarri dira eta interpretazioak aurrerako Emonds-ek hatsarreok ematen ditu:

- (98) a. buru tematiko orok *Ground*-etik bereiztua den *Figure* DS bakarra eduki behar du buruaren S-Egiturako argumentuen artean.
- b. Buru baten DS osagarria *Ground* argumentua da burua [+lekutasun] bada.
- c. Ekintza-jarduera aditzetan, subjektu bizidunek *Egile* interpretazioa jasotzen dute.

Hatsarreon eta o-hautapen aukera ezberdinen arteko elkarketatik Emonds gauza da argumentu-egitura edo kontzeptu-egituren bidez azaltzen diren gertakariak (*spray/load* aditzen lokatibo alternantziak, zenbait nominalizazioen osagarri murrizketa,

(63) [+ lekutasun] sintaxi-tasuna dela frogatzeko Emonds-ek hiru argudio darabiltza: [+lekutasun] tasuna loturik dago bai preposizio-sintagmek *right* espezifikatzailea onartzearekin eta bai azpikategorizazioarekin; *pseudo-cleft* egituretan parte hartzen duten preposizio-sintagmak [+lekutasun] izan behar dira. Ikus Emonds (1991: 385-386).

inferentzia semantikoak) eta horien bidez ezin azal daitezkeen beste batzuk (aditz zenbaiten osagarri-alternantziak) ere aztertzeko.

Zoritxarrez, Emonds-ek ez du askorik argitzen aditz ez-akusatiboen azpikategori-zazio-moldeari dagokionez eta, bestalde, ohar batera mugatzen du Belletti eta Rizziren (1988) azterbidearen aipamena bere eskeptikotasuna nabarmenduaz. Egoera honetan, hemen Emonds-en azterbidea interpretatu, moldatu eta *garri*-ren araua baliabide sintaktiko hutsez azal daitekeenentz egiaztatzena mugatuko naiz soil-soilik.

Jo dezagun jarduera aditz iragankor arruntek (99)-koa bezalako o-hautapena dutela:

(99) aipa(tu), A, +DS

Jo dezagun, halaber, *kezka(tu)* bezalako aditzek DS bi hautatzen dituztela, edo hauta ditzatekela behintzat:⁶⁴

(100) kezka(tu), A, [-T, +lekutasun], + DS (DS)
|
absolutiboa

[-T] tasunak (ikus Levin 1983, Burzio 1986) subjektu guneari theta-errolik ez ezartzea esan nahi du; bestetik, parentesien bidez adierazten da *kezka(tu)* aditza izan daitekeela aditz ez-akusatibo arrunta edo osagarri bikoia; bigarren aukera gauzatzen bada, DS batek ezinbestean azalduko du berezko kasu absolutiboa, eta (98b)-ren hatsareta modu zabalean harturik, horixe izango da *Ground* interpretazioa jasotzen duena:⁶⁵

(101) a. Jon kezkatu da. b. Heriotzak *Jon* kezkatzen du (Jon = *Ground*).

Orain, (99) eta (100)-eko sarrera lexikoei begiratzen badiegu, argi dago biek dutela amankomunean DS osagarria. Abstrakzioa eginez eta (99) eta (100)-ek amankomunean dutena batuz, *garri* atzizkiak DS osagarri hori "xurgatu" egiten duela irudika liteke:

(102) *garri*, Adj: +A ([-T, +lekutasun])___ + DS_i (DS)

Hitzez esanda: *garri* atzizkia DS bat osagarritzat hautatzen duen aditz bati lotzen zaion morfema da; aditz hori [-T, +lekutasun] bada (hots, *kezka(tu)* sailekoa bada), bigarren DS osagarri bat dauka. Emonds-i (1989) jarraituaz, atzizki batek bereganatu egin dezake (eta *de facto* (102) arauan bereganatu *egiten* du) lotzen zaion buruaren lehen osagarria, normalean isilean geratzen dena (*i* azpindizeak adierazten du hori).^{66 67}

(64) Emonds-ek (1991 eta edonon) osagarrietarako adarreztatze hirutarra onartzen duenez, pentsatzekoa da osagarri biek elkar o-komandatzen dutela. Elkar o-komandatze honek azalduko litzuzke UTren datuak (cf. 24-25).

(65) Emonds-ek berak aitortzen du [+lekutasun] den aditz (printzipioz) iragankor batek argumentu bakarra duenean, argumentu horrek *Ground* interpretazioa duela eta ez *Figure*-ri dagokiona:

(i) John worries Mary. (ii) Mary (= Ground) worries a lot.

Euskaraz sistematikoki gertatzen da hori aditz psikologiko [+lekutasun] guztien erabilera iragangaitzean, jakina:

(iii) *Miren* (= Ground) [kezkatu, nazkatu, lotsatu, ...] egin da

(66) *Gusta(tu)* bezalakoei ere eragingo lieke arauak, honelako o-hautapena suposatuz gero:

(i) gusta(tu): A [-T], + DS, DS

(102)-ren predikzioa da aditza [-T, +lekutasun] denean, *garri*-k ageriko DS (edo IS) osagarria izan dezakeela; arestian ((93) adibideetan) ikusi dugunez, predikzio hori zuzena da:

- (93) a. Pailazoaren historiak *umeen* entretenigarri suertatu ziren.
 b. ... beste edozer *begi*-mingarri zaio (Azkarate 1990: 24)
 c. Pailazoak historiak *ume*-entreenigarri gisa erabili zituen.

Zer esan bitarteko (edo lokatibo) subjektudun aditzetatik eratorritako *garri*-dun adjektiboez? Esan al daiteke hauek ere (102) eragiketarik sortzen direla? Zalantza-koa da hori; horretarako, subjektu bezala azaltzen diren DS horiek azken batean aditzaren DS osagarriak direla eman beharko luke aditzera o-hautapenak:

- (103) a. erakuts(i), A: DS (P^DS) b. erakuts(i), A, [-T]: DS (DS)
 |
 absolutiboa
 [eta biak batuaz: *erakuts(i)* {[-T]}: DS ((P^) DS)

Hau da, *erakuts(i)* bezalako aditz batek onartuko lituzke erabilera iragankor arrunta (= 103a) eta erabilera ez-akusatiboa (= [-T]); eta bigarren kasu horretan bitarteko argumentuak DS huts bezala azaleratu beharko luke, ez Postposizio-Sintagma bezala. Erabilera "ez-akusatiboan", berezko absolutiboarekin lotutako argumentua litzateke *Figure* interpretazioa jasotzen duena, eta azaleko subjektua bitartekoarena jasotzen duena; DS bakarria izanez gero, sintagma horrek *Figure* interpretazioa izango luke, noski, Emonds-en (98a) hatsarreak auresan bezala. Gauzak horrela, bitarteko subjektuak dituzten aditzen o-hautapena (103b) bezalako aukera ere onartzen badute, argi dago *garri* sufixazioa ere onartu beharko luketela.

Galdera batzuk gelditzen dira airean (zerk behartzen du bitarteko interpretazioa (103b) bezalako sarrera lexikoetan?, zergatik jasotzen dute [+lekutasun] aditz argumentu-bakarrek *Ground* interpretazioa?) baina, oro har, Grimshaw-en azterbidearen emaitzak sor ditzake Emonds-en azterbidearen moldapen honek: bitarteko subjektuak dituzten aditzen aurkezpen lexikoaren izaera da azken batean azterkizun gelditzen dena.

Aditz ez-akusatibo arruntek honako itxuraketa lexikoa izango lukete:

- (ii) etor(ri), ... A [-T], + DS

(102)-ko arauak ongi bazterten du holakoetan *garri* hartzea, *garri* onartzen duten eta +DS tasun soila duten aditzek (*aipa(tu)*-k esaterako) ez dutelako [-T] tasuna.

(67) Emonds-ek (1989) honi *Phrasal Absorption Convention* "Sintagma Xurgatze Konbentzioa" deritzo:

- (i) "Phrasal absorption by bound affixes. If *b* is an affix bound to a lexical category Y^0 an additional phrasal subcategorization frame + ___ α is satisfied by an empty *a* in positions that would satisfy

Y^0 , + ___ α ." Emonds (1989: 16)

[Euskaraz: Morfema Uztartuen Sintagma-Xurgatzea: *b* Y^0 buru lexikoari atxekitako afixu uztartua bada, *a isil* batek + ___ a sintagma-azpikategorizazio bat asetzen du Y^0 , + ___ a asetuko litzatekeen guneetan. Horrelako kasuetan, esan daiteke b-k Y^0 -ren osagarria xurgatzen duela].

Hau da, Emonds (eratorpen) morfologi eragiketek *argumentuak barneratu* baino X^n osagarriak *barnera* ditzaketela baino ez da esaten ari.

4.4. Pesetskyren azterbide kausatiboaz

Pesetskyk (1995) oraindik orain sintaxi teoriara ondorio nahiko berritzaileak dakartzan proposamen orokorraren barruan *kezka(tu)/preoccupare* aditzen analisirako proposamen zehatza egin du; ondoren proposamen zehatz horren zirriborroa aurkeztu baino ez dut egingo. Argi geratuko da, edozelan ere, Pesetskyren proposamen horren arabera zaila dela oso *garr*i morfemaren batasunaren berri ematea; are gehiago, Pesetskyren *kezka(tu)* saileko aditzen azterketa (euskararako behintzat) desegokia delako susmoa dut. Esan gabe doa hemen Pesetskyren aditz psikologiko mota jakin batez egin duen azterketa zehatza dela auzia eta hizpide, ez Pesetskyren (1995) proposamenen arlo orokorrakoa, eta lehena onartu gabe ere bestea erabat baliokoa izan litekeela.

Pesetskyren azterbidearen analisiak abiapuntu nagusi bi ditu. Batetik, Belletik eta Rizzik aditz psikologikoen arloan *thema* θ -erroltzat jotzen dutena bitan banatzen du: hierarkia tematikoan esperimantatzailea baino gorago legokeen *eragilea* ("causer") eta hierarkia berean esperimantatzailea baino beheago legokeen *emozioaren helburua/gaia* ("subject/target of emotion"). Bestetik, Pesetskyk Lakoff-en proposamen zahar bat oinarritzat hartu eta *kezka(tu)/preoccupare* saileko aditz guztiak kausatibo eta morfemabikotzat joko ditu. Goazen abiapuntu biok nola mamitzen dituen ikustera.

Azalpena zertxobait sinplifikatuz, Pesetskyk proposatzen du esperimantatzaile osagarria duten, hots *kezka(tu)* saileko (ingelesez *frigh*ten edota *annoy* tankerako) aditzen subjektuaren theta-errola ez dela benetako *thema*, *eragilea* baizik, eta (zero) atzizkia den ERAGILE68 P (= preposizio zein postposizio) hutsaren osagarri legez sortzen dela, AS barruan. Aditzok, bestalde, ingelesez behintzat fonetikoki inoiz gauzatzen ez diren ©*frigh*ten!©*annoy* iragangaitzetatik eratortzen ditu:^{69, 70}

Pesetskyk suposatzen du aditzak bere baitan baduela ERAGILE tasun sendoa eta perpausaren eratorpenean zehar ERAGILE balioudun P hutsa aditzera mugitzen dela tasun hori erkatzera (*à la* Chomsky 1993); P huts honek ezin omen du kasurik ezarri, eta beraz beheko DS hori kasu-gunera mugituko da:

(68) *eragile* (Pesetskyren "causer") θ -errol zehatza izendatzeko darabilt; ERAGILE ("CAUS"), zero-atzizki legez azaltzen den P zehatz baten deitura da.

(69) Ondoko arboletan ageri diren *Urjauzi* ("Cascade") egituren justifikazioa eta semantika-hautapenaren birformulazioa ulertzeko, ikus Pesetsky (1995: 5. eta 6. atalak); birformulazio horren arabera aditz baten barne argumentua (esaterako DS esperimantatzailea) aditzaren ahizpa-adabegiaren espeziifikatzaile gunean ager daiteke. Bestalde, Pesetskyk onartu egiten du bai *Urjauzi* egiturak (eskuinerantz = beherantz) bai ohiko *Mailakako* ("Layered") egiturak biak behar direla.

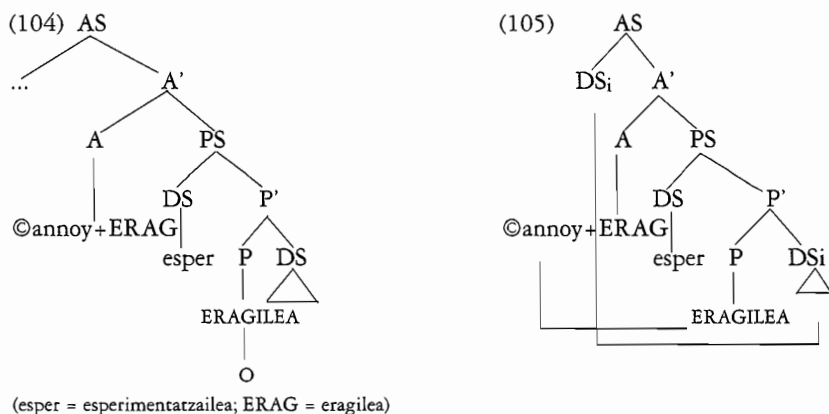
(70) 3.1 azpiatalean esan bezala, ingelesa eta euskara ez datoz bat hemen, ingelesez *kezka(tu)* bezalako aditzak eskuarki *iragangaitz* legez erabili ezin diren arren, euskaraz, ostera, barra-barra erabiltzen ditugulako:

(i) *John {annoyed, frigh

tened} (ii) Jon {nazkatu, ikaratu} egin zen
Pesetskyri jarraituz, erabilera iragankorra ("kausatiboa") iragangaitzetik eratorriko balitz, alternantziadun beste aditzak ere antzera eratorriko lirakeela suposatu beharko genuke (aldarrikatu ohi denaren kontra, cf. Zubizarreta 1987, Grimshaw 1990, eta 32. oharra):

(iii) a. Atea ireki da. (-->)

b. Mirenek atea [ireki+ ERAG] du



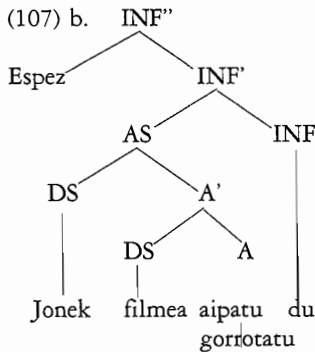
Pesetskyk aldarrikatzen du ©*annoy*+ERAGILE tasuna biltzen duen aditzak kanpo argumentua hautatzen duela, P hutsak hautatzen duen argumentuak duen interpretazio edo θ -errol bera duen kanpo argumentua; hortaz, beheko DS argumentuaren mugida berez gune thematikorako mugida litzateke, baina theta-errol bera duen generako mugida alegia (printzipioz zilegi dena, ik. Pesetsky 1995: 210). Gauzak horrela, Pesetskyren arabera azaldu omen daiteke *kezka(tu)* saileko aditzok (a) zergatik ez duten benetako portaera ez-akusatiboa erakusten: [espez, A] gunea gune thematikoa delako (esaterako Pesetskyk, *contra* Belletti eta Rizzi (1988), aldarrikatzen du aditzok pasibizazioa onartzen dutela); (b) zergatik agertzen dituzten UTrekiko bitxikeriak: eratorpenaren une batean esperimantatzaile argumentuak eragilea o-komandatzeko duelako; eta (c) zergatik diren bateraezinak emozioaren helburua/gaia adierazten duen beste PS sintagma batekin: ageriko preposizioak/postposizioak oztopatu egiten duelako P hutsaren gorako mugida (ageriko preposizioa/postposizioa hurbilago dago aditzetik eta Rizziren Hurkotasan Erlatibatua (“Relativized Minimality”) edo Travis-en Buru Mugimenduaren Murrizketa (“Head Movement Constraint”) ez dira betetzen). Adibidez:

- (106) a. The article in the *Times* angered Bill (*at the government)
 b. The article ... j anger+ P_i Bill (*at the government) P_i DS_j

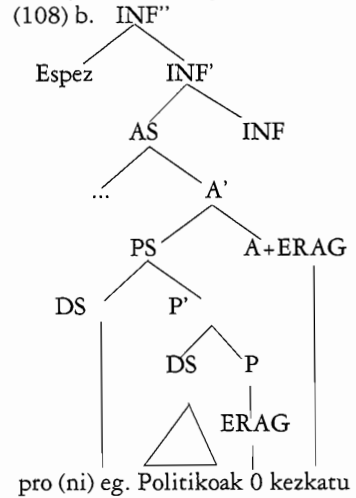
Aditz-sintagmaren barruan hasten den preposizio hutsak aditzera mugitu behar badu bere ERAGILE tasuna bertan erkatzeko, goranzko mugidak buruz buru joan behar du; *at* preposizioa tartekatzeak P hutsaren buru mugimendu luzea eragingo luke, BMM (edo berau azaltzen duen hatsarrea) urratuaz.

Pesetskyren proposamenaren zehaztasunetan larregi sakondu gabe, esan dezagun argi eta garbi azterbide honetan *garri* morfemaren balio *pasiboak* eta *aktiboak* ezaugarri amankomunak dituztela defendatzea ezinezkoa dela; *aipa(tu)* saileko aditzen osagarriak (gogora bedi horixe dela *garri*-dun adjektiboaren subjektua bihurtzen dena) eta goiko *kezka(tu)/preoccupare* aditzen *eragile* argumentuak ez lukete zerikusi handirik izango (a-egitura hutsa islatzen duen) S-Egituran, Pesetskyren analisiaren araberrako ondoko arbolak erkatuaz ikus daitekeenez:

- (107) a. Jonek *filmea* [aipatu, gorrotatu] du
 (cf. — *filmea* [aipagarria/gorrotagarria] zen)



(108) a. *Egoera politikoak kezkatu egiten nau.*
(cf. — *egoera politikoak kezka garria da*)

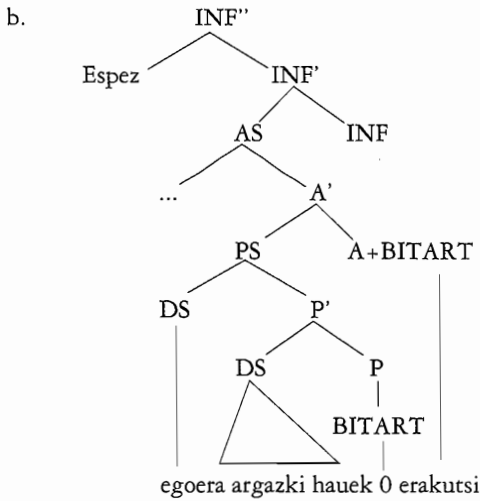


Batean *aipa(tu)* aditzaren ahizpa-adabegia litzateke *garri*-ren subjektua bihurtzen dena, bestean P huts baten ahizpa-adabegia; *filmea* determinatzaile-sintagmak aditzaren benetako argumentuaren itxura du, *egoera politikoak* determinatzaile-sintagmak, ordea, ez (P huts hori aditzak *azpikategorizatugabea* dela dio Pesetskyk).⁷¹ Bestela esanda: Pesetskyren *kezka(tu)/preoccupare* aditzen analisiak *garri* biren hipotesia onartzera behartuko gintuzke, orain arteko datuek eta arrazoinamenduek (ikus 2. eta 3. atala) agindu digutenaren kontra, hain zuzen ere.

Pesetskyren azterbidearen alde, hala ere, datu txiki bat eman daiteke: haren azterbidean erraz azal daitekeela *kezka(tu)/preoccupare* saileko aditzen eta *erakuts(i)* saileko aditzen jokabide bateratua *garri* atzizkiarekiko. Pesetskyk bitarteko subjektuez ezer ez badio ere, pentsatzekoa da berauek goiko egituraren antzeko batetik erator daitezkeela, alegia:

(109) a. Argazki hauek egoera erakusten dute
(cf. Argazki hauek egoeraren *erakusgarri* dira)

(71) Baieztapen hau (hala nola goiko diagrama) harrigarria da ohiko teoriarik; baina irakur: "The actual sister of ©annoy [*kezka(tu)* gure adibidean] is a projection of CAUS, a preposition that is unrelated to the theta-selectional properties of ©annoy" (Pesetsky 1995: 200). Zentzu hertsian, beraz, P hutsaren osagarria P horren argumentua da Pesetskyrentzat, ez aditzarena.



Analisiaren xehetasunak landu egin beharko lirateke (hori irakurlearen esku uzten dut), baina agerian geratzen dira (108) eta (109) perpausetako egitura biek subjektu izango denarekiko dituzten kidesunak: bietan DS *eragilea* zein *bitartekoa* aditzaren ahizpa-adabegia den PS baten osagarri gunetik mugitzen da gune tematiko batera; mugida bietan kasu arrazoiengatik gertatuko litzateke; eta bietan ere DS zero-atzizkia den P baten argumentua da, eta ez aditzarena... Hortaz, kasu bietan *garri* sufixazioak (dela ERAGILE, dela BITARTEKO esanahia duen) P huts horren osagarria bihurtuko luke adjektibo eratorriaren subjektu.

Edozelan ere, *garri aktiboa* eragiten duten aditzen analisi bateratua bideratu arren, Pesetskyren azterbideak (edo, zehazkiago, beronetaz hemen eginiko interpretazioak) *garri*-dun adjektiboen subjektuetarako jatorri ezberdinak (aditzaren DS osagarria eta P huts baten osagarria) proposatu eta, horrenbestez, *garri* bakoitzaren teoriaren aurka egingo luke.

4.4.1. Eztabaida apur bat: Pesetskyren analisiaren zuzentasunaz

Pesetskyren azterbidearen begiratuarekin amaitzeko, ezin dut haren proposamen hutsune nabarmena iruditzen zaidana aipatu gabe utzi. Pesetskyk argudiatzen du *kezka(tu)* eta kideen nominalizazioekiko bateraezintasuna erabilera kausatiboan beti ERAGILE P kategoriako zero-atzizkiaren agerpenari zor zaiola:

(110) a. * Our (constant) annoyance of Mary ... (Pesetsky 1985: 74)

* Gure Mirenen nazkatze (etengabe)-a ...

b. * The exam's (continual) agitation of Bill ...

* Azterketaren Bill-en urduritze (etengabe)-a

(111) a. * [[[©annoy] O ERAGILE] ance] b. * [[[©agitate] O ERAGILE] ion]

Lehen azalpen modura, Pesetskyk idarokitzen du behin zero-atzizkia tartean egonda bestelako sufixaziorik ez dela posible eskuarki. Honi Myers-en generalizazioa deritzo:

(112) Myers-en generalizazioa

Zero-morfemen bidez eratorritako hitzek ez dute zilegizatzen eratorpen morfema gehiagoren sufixazioa (Pesetsky 1995: 75)
 (Hots: * [[aditza] 0 ERAGILE] atzizkiak)

Aurrerago (1995: 83-93) eta Fabb-en (1988) ekarpenak erabiliz, aldiz, honelako nominalizazioen ezintasuna morfema (nominalizatzaile zein ez) bakoitzak dituen azpikategorizazio murrizketei leporatzen die Pesetskyk: *-ance* atzizkia ezin zaio lotu ezein atzizkirik duen aditz-oinarriari (beraz ezin [[©annoy] 0 ERAGILE] aditzari lotu); *-ion* atzizkia, ordea, [+latinezko] tasuna duten aditz-oinarriei baino ezin zaie lotu (eta 0 ERAGILE zero-atzizkiak ez du berez horrelako tasunik).

Euskarak gertakari honekiko (nominalizaziorik ezarekiko) berdin jokutzen du, zeren *kezka(tu)* saileko aditzak nominalizazio-atzizkirik hartzekotan erabilera iragangaitzarekin lotzen baitira:

(113) a. Gertakariak Miren harritu du.

b. * Gertakariaren Mirenen harridura (... ez nuen espero)

c. Miren harritu egin da. d. Mirenen harridura (... ez nuen espero)

(113a)-tik ezingo genuke (113b) bezalako nominalizaziorik atera edo ulertu; bai, ostera, (113d) bezalako bat (113c) perpausetik. Hau da, Pesetskyren analisiaren arabera *harridura* izenaren azpian, ©*harri(tu)* iragangaitza gehi *-dura* morfema aurkitzen ditugu, baina ez *[harri(tu) + 0 ERAGILE] gehi *-dura* morfema:

(114) a. [[©harri]_A dura]_{IB}. *[[©harri + 0 ERAGILE]_A dura]_I72

Era berean, eta oker ez banago, *kezka(tu)* saileko aditzetatik eratoritzen diren *asperkizun*, *dibertimendu*, *engainamendu*, *eromen*, *etsipen*, *lotsakizun*, *samindura*, *zuzperraldi*, eta abarrek ez dute inoiz (113b) bezalako egiturarik onartzen eta beti dute iturburua aditzaren erabilera iragangaitzean.

Baina *kezka(tu)* aditz psikologikoen nominalizaziorik onartu ez arren, Pesetskyren azterbideak iragartzen duen predikzio bat ez da inola ere betetzen: haren azterbidean morfema baten azpikategorizazio murrizketen artean zero-atzizkiak eratorritako aditzei ezin lotzea badago, espero izatekoa da murrizketa hori zero-atzizkidun aditz guztietara zabaltzea. Esaterako, *garri* morfema bera *kezka(tu)* saileko aditz iragankorrei lotu ahal bazaie, seguru asko zero-atzizkidun bestelako aditzei ere lotu ahal zaielako da:

(115) a. filme *beldurgarria* = (bat edo bat) beldurtzen duena

b. gertaera *harrigarria* = (bat edo bat) harritzen duen gertaera

c. eguraldi *zoragarria* = (bat edo bat) zorutzen duena

d. pozoin *hilgarria* = (bat edo bat) hiltzen duena

e. Nahigabearen *aringarri* gertatu zaizkion hitzak (HLEH: 113) = nahigabea arintzen dutenak

f. pertsona *gorrotagarria* = bat edo batek gorrotatzea merezi duena

(72) ©*Harri(tu)* aditza bera ere *harri* izenetik zero-atzizkiak eratorritzen da, jakina.

Irakurleak ikus dezakeenez, adibide hauetan guztiotan zero-atzizkidun aditzak ditugu, eta *garri*-ren portaera bateratua da, aditza nolanahikoa dela ere.^{73, 74}

Kontuak, hala ere, ez dira ondo ateratzen Pesetskyrentzat bestelako morfemak aintzat hartzen direnean: morfema nominalizatzaile batzuek zero-atzizki argia duten edota Pesetskyrentzat kausatiboak diren (eta beraz, eta hipotesiz, Pesetskyrentzat ERAGILE P zero-atzizkia duten) aditzak onartzen dituzte:

- (116) *-keta*
 (Mirenen) Jonen hilketa (*bil* = kausatiboa)
 (Ertzantzaren) krimenaren argiketa (*argi* — *argi(tu)*)
 (Goardia Zibilaren) gazteen atxiloketa (*atxilo* — *atxilo(tu)*)
- (117) *-tze*⁷⁵
 (Administrazioaren) helduen euskalduntzea (...*-euskaldun(du)*)
 (Frantziaren) deportatuen kanporatzea (... *-kanpora(tu)*)
 Deportatuen espetxeratzeak legez kanpokoak ei dira (... — *espetxera(tu)*)

baina morfemok ez dituzte *kezka(tu)* saileko aditzak onartzen:

- (118) a. * Egoera politikoaren Jonen {kezkatzea, nazkatzea, ...}
 b. * Egoera politikoaren Jonen {kezkaketa, nazkaketa, ...}

Hau da, *-i(z)e* eta *-keta* morfemek ez dute oztoporik zero-atzizkidun aditzei atxikitzeke, baina uko egiten diote *kezka(tu)* sailekoei atxikitzeari. Honek idarokitzen du eragiketa morfologikoak, azpikategorizazio murrizketek ezezik, bestelako faktoreek ere mugatzen dituztela (semantikak edota argumentu-egiturak, esaterako, cf. Grimshaw 1990). *i(z)e* eta *keta* morfemen portaera honek idarokitzen du, halaber, *kezka(tu)* aditz sailak nominalizaziorik ez onartzearen arrazoia, euskarari dagokionez behintzat, morfologikoa (hau da, balizko ERAGILE zero-atzizkiaren agerpenaren eragin oztopatzaileak sortua) baino argumentu-egiturazkoa izan litekeela, Zubizarretak eta Grimshaw-ek ingeleserako argudiatu bezala.

Beraz, ondorio hauexetara heltzen gara: Myers-en generalizazioak (a) ez dauka zerikusirik *kezka(tu)* saileko aditzek nominalizaziorik ez onartzearekin, berauek ingelesez Pesetskyk (1995) dioenaren kontra agian zero-atzizkirik ez dutelako edo nominalizazio ezaren arrazoiak semantikoak direlako; edo (b) badauka zerikusia, baina euskarazko *kezka(tu)* saileko (eta bestelako?) aditzetan dagoen zero-atzizkia ez da Pesetskyk ingeleserako deskribatzen duen ERAGILE P hutsaren antzekoa.⁷⁶ Etorkizuneko ikerketek argituko dute auzi hau.

(73) (a-e) adibideetan behintzat, Pesetskyk aldarrikatzen duen [O ERAGILE] bera genuke, *beldur(tu)*, *harri(tu)*, *zora(tu)* baina baita *bil* eta *arin(du)* ere kausatiboak liratekeelako euskaraz.

(74) Bada antzeratsu jokatzten duen beste aditz-morfema bat gutxienez:

- (i) *-tzaile*
 a. engainatzaile, ernatzaile, iraintzaile, haserretzaile, ... (HLEH)
 b. argitaratzaile, garbitzaile, mugatzaile, ...

(75) Alde batera uzten dut ezberdin jokatzten duen *-i(z)e*-ren beste erabilera "sintaktikoagoa":

- (i) Normala da egoera politikoak Jon {kezkatzea, nazkatzea, ...}

(76) Pesetskyk (1995: 214hh) bereizten dituen hiru kausatibo motetatik (ERAGILE zero-morfema sintaxian atxikitzen zaizkien aditzak, lexikoian atxikitzen zaizkien aditzak, eta ERAGILE morfemarik

Laburbilduz, Pesetskyk *kezka(tu)* saileko aditz psikologikoez egiten duen azterketa gutxienez zalantzazkoa da euskararako, sail horretako aditzek (euretariko asko zero-morfemaz eratorriak diren arren) ez dituztelako Pesetskyren analisisik espero daitezkeen zantzuak eta ezaugarriak agertzen (beraren arabera morfologikoki antzekoak ei diren aditzen antzera jokatzera esaterako). Pesetskyren *kezka(tu)* saileko aditzen azterketa *euskararako* onartuta ere, beraren proposamenak gehienez ere *garri aktiboa* eragiten duten *kezka(tu)* eta *erakuts(i)* aditzen azterketa bateratua ahalbidetzen du, baina behartu egiten gaitu *garri* desberdin bi daudela esatera. Beste modu batera esanda, *garri* ez da inondik ere Pesetskyren azterbideak iragarriko edo esperoko lukeen morfema-mota; eta horrek, *garri* biren hipotesiaren kontra dauden arrazoiak (ikus bereziki 3.5 azpiataleko eztabaida) aztertutakoan, Pesetskyren analisisa errefusatzera garamatza.

5. Ondorioak eta *garri*-ren etorkizuna

Lan honetan hiru galderari erantzun egoki eta argigarria ematen saiatu naiz:

- (8) a. Aditz morfema argia al da *garri*? Eta izenak eta adjektiboak biak eratoritzen al ditu?
 - b. Benetan balio aktiboa eta pasiboa duten *garri* bi ote dira? Eta, hala bada, nola lotzen dira elkarrekin?
 - c. Bakarra bada, nola islatu hiztunaren barne gramatikan jakintza hori?

Lehen galderari dagokionez, bigarren atalaren ondorioa baiezkkoa izan da, *garri*, oro har, aditzei eransten zaien morfema dela, funtsean adjektiboak, emankorki behintzat, sortzeko. Bigarren galderaren erantzuna izan da itxuraz *garri* bi dauden arren kidesan garrantzitsuak daudela bien artean behin, Belletti eta Rizziri (1988) jarraituaz, *garri*-ren balio *aktiboa* eragiten duten aditzen subjektua nolabaiteko objektua dela frogatzen denean. Kidesan horiek eta azalpena bikoizteko argudiorik eza, egia esan, *garri* bakarra dagoela pentsatzeko bezain sendotzat jo ditugu. Azkenik, hirugarren galdera erantzuteko lau azterbide aintzat hartu ostean egiaztatu ahal izan dugu *garri*-ren araua formula daitekeela argumentu-egituraren ikuspegitik zein o-hautapenaren ikuspegitik, baina ez theta-errol soilen ikuspegitik, ez eta Pesetskyren azterbide kausatibotik ere. Beharbada, etorkizunari begira, aspektuaren garrantzia azpimarratzen duten lexikoaren azterbideen argitara (ik. Pustejovsky 1996) ikertu

gabekoak) euskarazkoak lehen sailean behintzat ez leudeke. Esaterako, euskaraz ez dirudi ageriko emozioaren helburua/gaia adierazten duen postposizio batek eragilea egotea eragozten duenik, (ib) bezalakoak onargarriak baitira:

- (i) a. Nazkatu egin naiz politikariek.
- b. Telebistako albistegiak nazkatu egin nau politikariek.

Pesetskyren arabera, (ib)-ren gramatikaltasuna [O ERAGILE] morfema lexikoitik bertatik atxikitzeari leporatuko litzaioke. Baina ikusi dugu (cf. 117) morfema hau omen duten aditzek *ketal(i)z*e nominalizazioak onartzen dituztela; beraz, euskal aditz kausatibo guztiak Pesetskyren analisisan hirugarren taldekoak izan beharko lirateke... Ondorio hau erabat harrigarria da Pesetskyren azterbidearen ikuspegitik, zeren inon bada beraren teoria baieztar dezakeen zero-atzizkirik, euskararen da. Bestalde, nominalizaziorik ez onartzean bat dator *kezka(tu)* saila ingelesezko/ frantsesezko *preoccupare* aditzekin. Hortaz, badirudi Pesetskyren analisisa bera dela zalantzazkoa.

beharko litzateke *garri* morfema. Edozelan ere, aditz iragankorren osagarriak, *kezka(tu)*-ren tankerako aditzen azaleko subjektuak eta bitarteko/lokatibo subjektuak parekatzen dituen morfema honek erronka ezin interesgarriagoa planteiatzen dio lexikoia-ren teoria egin nahi duen orori.

Eranskina: *Kezka(tu)* eta kideen itxuraketa lexikoa eta Kasu Teoria

Lehen, 3.3.5 azpitalean, azaldu dudan bezala, *preoccupare* eta *piacere* aditz sailen kasu ezaugarrien berri emateko, Belletik eta Rizzik (1988) proposatzen dute aditz mota hauetan esperimentatzaile argumentuak lexikoian bertan zehaztutako berezko kasua (akusatiboa edo datiboa) jasotzen duela:

- (1) a. *preoccupare/kezka(tu)*: A: esperimentatzailea, thema
|
akusatiboa/absolutiboa
b. *piacere/gusta(tu)*, A: esperimentatzailea, thema
|
datiboa

Hierarkia tematikoaren ondorioz, esperimentatzaileak S-Egituran thema baino gorago egon beharra dauka baina berezko kasu akusatiboa/absolutiboa (edo datiboa) jaso behar du; Burzioaren generalizazioa dela kausa, berriz, thema argumentuak ezin du aditzetik kasurik jaso (aditzak ez baitu kanpo argumenturik) eta [Espez, INF]-era mugitu beharra dauka kasu subjektiboa jasotzeko.

Erronka interesgarria planteiatzen da Belleti eta Rizziren proposamen hau Chomskyren (1993, 1995) Egitasmo Minimalistaren barruan nola berrinterpretatu daitekeen galdetzerakoan. Auzi hau argitzea lan honen mugetatik kanpo gelditzen bada ere, ohar zenbait egitera ausartuko naiz.

Oro har, uste dut zuzenean eraman daitekeela proposamen hau termino minimalistetara, behin berezko kasu akusatibo-absolutiboaren eta egiturazkoaren arteko erlazioa argituz gero. Hasteko, italierak ageriko objektu-komuntadurarik ez duenez, ez dago jakiterik berezko akusatiboa (edo berezko datiboa) egiturazko kasu erkaketarekin nola lotzen den.

Euskaraz, ostera, *kezka(tu)* bezalako aditzek *nor-nork* komuntadura sistema argia erakusten dute:

- (2) a. Arazo honek guztiok kezkatzen gaitu.
b. Ez nau larritzen negu hurbilak uda berezko beroan.

Chomskyren (1993, 1995) Egitasmo Minimalistan egiturazko kasua eta komuntadura loturik daude, eta Espez-Buru harremanaren bidez erkatzen dira bata eta bestea. Beraz, besterik esan ezean, *guztiok/ni* DSek egiturazko kasu absolutiboa erkatzen dutela dirudi; hala izatera, Belleti eta Rizziren proposamena zalantzazkoa-edo litzateke euskararen. Gainera, Chomskyren minimalismoan DS argumentuek, gorako mugida egiten dutenean, gurutzatzen diren bideak jarraitzen dituzte (*crossing paths*), *Minimal Link Condition* delakoari eusteko; hau da, gorago dagoen argumentuaren bidea eta beheago dagoenarena gurutzatu egiten dira:

(3) [Esp, S-Kmz John_i ... [Esp, O-Kmz the ball_j [AS t_i hit t_j]]⁷⁷

Belleti eta Rizziren proposamenaren azpian dagoen intuizioak joera honen kontrakoa dirudi: gorago dagoen argumentuak (= esperimentatzailea) kasu akusatiboa edo absolutiboa jasoko luke *kezka(tu)* bezalako aditzetan eta beheago dagoen thema argumentuak [Esp, S-Kmz] gunera edo mugitu beharko luke kasu nominatiboa edo (euskara bezalako hizkuntzetan) ergatiboa jasotzera. Emaizta, bide gurutzatuak baino bide kabiratuak (= *nested paths*) edo izango litzateke.

Nik uste dut, hala ere, badirela aukera bat baino gehiago minimalismoaren barruan Belleti eta Rizziren proposamena berrinterpretatzeko eta *Minimal Link Condition* delakoarekin bateragarri izateko. Esaterako, pentsa liteke [espez, A] gunean dagoen esperimentatzaile argumentuak aditzarekiko Espez-Buru komuntzaduraren bidez erkatzen duela absolutibo kasua (*akusatiboa* hizkuntza akusatibo-nominatiboetan) lexikoitik hala markatuta datorrelako, goragoko mugidarik egin gabe. Hala bada, [Espez, O-Kmz] adabegirik sortu beharrik ez eta beheago dagoen thema DS-ak S-Kmz gunera mugitu beharko luke kasu ergatiboa (edo *nominatiboa*) erkatzeko. Proposamen honen arabera, berezko akusatibo-absolutiboaren erkaketa *in situ* (baina Espez-Buru harremaren bidez Lasnik-ek (1995) proposatu bezala) gerta liteke eta beronek egiturazkoaren erkaketa ezabatuko luke, Lakaren (1993) azterbi-dean bezala:

(4) [esp, S-Kmz Arazo honeki [AS guztiok [A' t_i kezkatzen]] gaitu⁷⁸

Beste aukera posible bat, Chomskyren (1995: 4. atala) Kmz adabegiak ezabatzearen proposamenetik hurrago dagoena, izango litzateke pentsatzea esperimentatzailea den DS [espez, a] gunean (= Chomskyren (1995) 4. ataleko [spec, v] gunea) sortzen dela (eskuarki egileek eta esperimentatzaileek egiten duten bezala) baina lexikoitik markatzen dela absolutibo-akusatibo komuntzadura edukitzea. Hala izatera, *in situ* eta Espez-Buru harremanaren bidez erkatuko luke esperimentatzaile argumentuak kasua; osagarria orduan [espez, a] gunera ere mugituko litzateke bere kasu tasuna erkatzeko baina absolutibo-akusatibo tasuna birritan ezin erka daitekeenez, gorago mugituko litzateke, [espez, DENB] gunera alegia, nominatibo-ergatiboa kasua erkatzeko:

(5) [esp, DENB Arazo honeki [t_i [aS guztiok [AS t_i kezkatzen]]] gaitu

Gusta(tu)-ren portaera antzera azal daitekeelakoan nago:

(6) gusta(tu), A: esperimentatzailea, thema
|
datiboa (= D-Kmz)

Sail honetako aditzetan datibo-komuntzadura da lexikoki zehaztuta datorrena. Thema argumentuari dagokionez, euskararen nahitaezko kasu-parametroak (ikus Laka 1993 eta Bobaljik 1993) O-Kmz indarrean egotea eragingo du (eta ez S-Kmz), horixe baita euskaraz ezinbestean gauzatu behar den komuntzadura eta kasu mota bakarra.

(77) *Strictu senso*, aditzak O-Kmz-ra mugitu behar du osagarria mugi dadin.

(78) Aditzaren mugidaren auzia alde batera utzi dut goiko eratorpenean.

Idarokizun biok amankomunean dutena hauxe da: berezko akusatiboa edo absolutiboa erkatzeak *in situ*, *boztuta bezala* esan nahi duela, baina aditzarekiko egitura konfigurazio jakin batean, Espez-Buru harremanaren bidez, alegia. Idarokizunok egokiak direnentz datozen azterketek argituko dute.

Bibliografia

- Anderson, S. R., 1992, *A-morphous morphology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Arriaga, E. de, 1960, *Lexicón bilbaíno*, Madrid: Minotauro. 2. argitalpena.
- Artiagoitia, X., 1992, "Why Basque doesn't relativize everything", in J. Lakarra eta J. Ortiz de Urbina (arg.), *Syntactic theory and Basque syntax*, Donostia: ASJUren gehigarriak 27, 11-35.
- , 1994, *Verbal projections in Basque and Minimal Structure*, ASJU 28-2, 341-504.
- , 1995, "Basque support for the DP-hypothesis", EHUKo eskuizkribua.
- Azkarate, M., 1990, "Euskal -garri vs. latinezko -bilis, bi balio desberdin", in *Patxi Altunari Omenaldia*, Donostia: Mundaiz, 19-39.
- , 1995, "Sobre los compuestos de tipo 'sustantivo + sust/adj deverbal' en euskera", in P. Goenaga (arg.), *De Grammatica Generativa*, Donostia: ASJUren gehigarriak, 38, 39-50.
- Azkue, R. M. de, 1905, *Diccionario vasco-español-francés*, Bilbao. [Berrargitalpen faksimila: 1969, La Gran Enciclopedia Vasca].
- , 1925, *Morfología vasca*, Bilbao. [Berrargitalpen faksimila: 1969, La Gran Enciclopedia Vasca].
- Belleti, A. eta L. Rizzi, 1988, "Psych verbs and Theta Theory", *NLLT* 6, 291-352.
- , eta ———, 1991, "Notes on psych-verbs, θ -theory, and binding", in R. Freidin (arg.), *Principles and Parameters in Comparative Syntax*, Cambridge MA: MIT Press, 132-162.
- Bobaljik, J., 1993, "Ergativity and ergative unergatives", in C. Phillips (arg.), *Papers on Case & Agreement II*, Cambridge MA: MIT Working Papers in Linguistics, Volume 19, 45-88.
- Brekke, M., 1988, "The Experiencer Constraint", *LI* 19.2, 169-180.
- Burzio, L., 1986, *Italian syntax. A Government and Binding approach*, Dordrecht: Reidel.
- Chomsky, N., 1986, *Knowledge of language*, New York: Praeger.
- , 1993, "A minimalist program for linguistic theory", in K. Hale and S. Keyser (arg.), *The View from Building 20*, Cambridge MA: MIT Press, 1-52.
- , 1995, *The Minimalist program*, Cambridge MA: MIT Press.
- Echebarria, T., 1966, *Lexicón del euskera dialectal de Eibar*, (=Euskera X-XI), Bilbo: Euskaltzaindia.
- Eguzkitza, A., 1983, "On the so-called passive in Basque", *FLV* 37, 233-253.
- Emonds, J., 1989, "The Passive and Past Participle", University of Washington-go eskuizkribua.
- , 1991, "Subcategorization and syntax-based theta-role assignment", *NLLT* 9.3, 369-429.
- Fabb, N., 1988, "English affixation is constrained only by selectional restrictions", *NLLT* 6, 527-540.
- Franco, J., 1992, "Towards a typology of psych verbs: Evidence from Spanish", in J. Lakarra eta J. Ortiz de Urbina (arg.), *Syntactic theory and Basque syntax*, Donostia: ASJUren gehigarriak 27, 119-134.
- Grimshaw, J., 1990, *Argument structure*, Cambridge MA: MIT Press.
- Hale, K. eta S. R. Keyser, 1993, "On Argument Structure and the lexical expression of

- syntactic relations”, in K. Hale and S. Keyser (arg.), *The view from Building 20*, Cambridge MA: MIT Press, 53-109.
- Izaguirre, C., 1970, *El vocabulario vasco de Aránzazu-Oñate y zonas colindantes*. [Berrargitalpena: (1994), Donostia: ASJUren gehigarriak 7].
- Jackendoff, R., 1972, *Semantic interpretation in Generative Grammar*, MIT Press.
- Johnson, K., 1992, “Scope and Binding Theory: Comments on Zubizarreta”, in T. Stowell eta E. Wehrli (arg.), 259-276.
- Kintana, X. eta abar, 1980, *Hiztegia 80*, Bilbo: Elkar.
- Laka, I., 1993, “Unergatives that assign ergative, unaccusatives that assign accusative”, in J. Bobaljik eta C. Phillips (arg.), *Papers on Case & Agreement I*, Cambridge MA: MIT Working Papers in Linguistics, Volume 18, 149-172.
- Larrasquet, J., 1931, “Beñát, Larrajáko behagilii”, *RIEV* 27, 229-240. [Argitalpen faksimila: (1972), Bilbo: LGEV].
- Levin, B., 1983, *On the nature of Ergativity*, MIT doktorego tesia.
- , (arg), 1985, *Lexical semantics in review*, Cambridge MA: Lexicon Project Working Papers, Number 1.
- , eta M. Rappaport, 1986, “The formation of adjectival passives”, *LI* 17.4, 623-661.
- , eta ———, 1988, “Non-event *-er* nominals: A prove into argument structure”, *Linguistics* 26, 1067-1083.
- Lieber, R., 1992, *Deconstructing morphology*, Chicago: University of Chicago Press.
- N’Diaye, M., 1970, *Structure du dialecte Basque de Maya*, The Hague: Mouton.
- Ortiz de Urbina, J., 1986, “Aspects of Basque lexical phonology”, *FLV* 47, 205-223.
- , eta M. Uribe-Etxebarria, 1991, “Participial predication in Basque”, in J. Lakarra (arg.), *Memoriae L. Mitxelena Magistri Sacrum*, Donostia: ASJUren gehigarriak 14, II, 993-1012.
- Pesetsky, D., 1987, “Binding problems with experiencer verbs”, *LI* 18.1, 126-140.
- , 1995, *Zero Syntax*, Cambridge MA: MIT Press.
- Pustejovsky, J., 1996, *The Generative lexicon*, Cambridge MA: MIT Press.
- Rappaport, M. eta B. Levin, 1988, “What to do with theta-roles”, in W. Wilkins (arg.), *Syntax and Semantics. Volume 21. Thematic relations*, New York: Academic Press, 7-36.
- eta ———, 1992, “*-er* nominals: Implications for a theory of Argument Structure”, in T. Stowell eta E. Wehrli (arg.), 127-153.
- , et alii., 1993, “Levels of lexical representation”, in J. Pustejovsky (arg.), *Semantics and the Lexicon*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 37-54.
- Rebuschi, G., 1993, “Basque pronouns and Relativized Locality”, in Hualde eta J. Ortiz de Urbina (arg.) (1993), *Generative studies in Basque linguistics*, Amsterdam: John Benjamins, 115-144.
- Sarasola, I., 1984-, *Hauta-lanerako euskal hiztegia*, Donostia: Kutxa Fundazioa.
- Stowell, T. eta E. Wehrli (arg.), 1992, *Syntax and the Lexicon. Syntax and semantics: vol. 26*, New York: Academic Press.
- Uribe-Etxebarria, M., 1990, “On category changing”, University of Connecticut-eko eskuizkribua.
- Villasante, L., 1974, *Palabras vascas compuestas y derivadas*, Oñate: EFA.
- Williams, E., 1981, “Argument structure and morphology”, *Linguistic Review* 1, 81-114.
- Zubizarreta, M. T., 1987, *Levels of representation in the Lexicon and in the Syntax*, Dordrecht: Foris.
- , 1992, “The lexical encoding of scope relations among arguments”, in T. Stowell eta E. Wehrli (arg.), 211-258.